

ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԳԱՆԴԷՍ

ՀԱՏՈՐ ԿԷ.

ԹԻՒ 33

15 ՕԳՈՍՏՈՍ 1914

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԽՈՌՎՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ

ԱՂՕԹՔ

ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԵՒ ՆԿԱՐԱԳԻՐ

ԱՄԷՆ ԲԱՆԵՐԸ ՆՈՐ

ՓՐՈՖ. Յ. Թ. ԳԱՅԱՆԱՆ

ՎԵՐ. ՏՐ. Հ. ՃՕԷԹ

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐՁԸ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

ՄԵԾ ՊԱՏՈՒԻՐԱՆՆԵՐԸ

Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՏՂԱՅՈՑ ԷՋ

ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ Ի ՀԱՅՍ ԾԱԳՄԱՆ

ԻՇԽԱՆ ՀԱՐՎՐՏԱ ԵՒ ՄՈԳԱԿԱՆ ԲԱՆՏԸ

ՊԱՐԱԳԱՑՔ ՈՒ ԱՆՁԻՆՔ

ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՍՈՂԻԿԵԱՆ

Յ. Գ. ՄՐՄԸՐԵԱՆ

ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԵՐԿՐԻ ՄԸ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԸ

ԹՈՒՐԲԻՈՅ ՄԷՋ ԳՈՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՂԻԱԶԱՐ Խ. ՌԵՏՈՒՆԵԱՆ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է

ԱՐԲԵՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐ. Կ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՏՐ. ՈՒ. Ս. ՏԱՏ

ԼՈՒԲԵՐ

Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՊԱՌՊԸԼ ՀԱՌԻՍ

Կ. ՊՈԼԻՍ

اوه دار هفته لى غزته — در سعادته بايىل هاوسده — مدير مسئولى صومبول ق. هاروتيونيان

ԱԻԵՏԱԲԵՐ ԺԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ: — Վեր. Տֆր. Ֆ. Ու. Մեֆալըմ, Վեր. Յ. Ա. ձեհիգեան, Վեր. Ա. Պ. Շմաւոնե
Աշխատակցութեամբ Հայ և Օտարագգի ծանօթ գրողներու

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ: — Թուրքիոյ համար 40 դահեկան, Ամերիկայի համար 2 տար, Անգլի
համար 8 ցիլին, ուրիշ երկիրներու համար 10 Ժրանց: Ձեռքէ կը ծախուի հասը 40 փարայի:

ԱԻԵՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԴԵՌԱՏԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ: — Ամեն շաբաթ համար 6 դահեկան: Տարեկան 75 դահեկանի փոխա
միեւնոյն հասցէին 15 քերք կը դրկուի, իսկ 108 դահեկանի փոխառէն 25 քերք կը դրկուի:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ ամէն գրուածին պէտք է ուղղուի Վեր. Ֆ. Ու. Մեֆալըմի հասցէին, Պայպը-Հաուս, Կ. Պո
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, ԾԱՆՈՒՅՄԱՆ և Թերթին վարչութեան վերաբերեալ ամէն խնդրի համար պէտք է դիմել Թերթ
Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆԻ, Պայպը-Հաուս, Կոստանդնուպոլիս:

AVEDAPER AN ARMENIAN WEEKLY REVIEW

EDITORS. — Rev. F. W. Macallum D.D., Rev. H. A. Djedjizian, Rev. A. B. Schmayonian.

ANNUAL SUBSCRIPTION: Turkey Ptrs. 40: U. S. America \$ 2: England 8 Shillings: Other countries Frcs. 10: — Single copies 40 P

AVEDAPER FOR CHILDREN, AN ARMENIAN ILLUSTRATED MONTHLY FOR BOYS AND GIRLS

For Subscriptions, Advertisements etc. apply to the Publisher H. MATTEOSIAN, Bible House, Constantin

ՕՇԱԿԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

Օշական Բերականէն անմիջապէս վերջը, մանկան ձեռք տրուելիք
Առաջին Ընթերցարանն է: Նիւթերը ընտրուած են տղոց ամենօրեայ
կեանքին հետ յարաբերութիւն ունեցող դէպքերէ եւ առարկաներէ, ու
դասաւորուած են աստիճանական զարգացման ուղղութեամբ:

Գործածուած թուղթին ընտրութիւնը, պատկերներու ներդրութիւնը եւ
ամբողջ գործին տպագրութեան ու կազմին տրուած մասնաւոր խնամքը
գերազանց դիրք մը կուտան ՕՇԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԻՆ:

Էջ 124 .==. ՊԱՏԿԵՐ 52 .==. ԳԻՆ 4 ՂՐՇ.

Կը վաճառուի Պոլսոյ եւ Գաւառի բոլոր գրատուններուն մէջ

Վարժարաններու տնօրինութեանց նմոյշ մը կը ղրկուի 2½ դրկնի նամակադրոշմի փոխարէն

Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ, Կ. Պոլիս, Պայպը Հաուս:

ԱԻԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՏՈՐ ԿԷ.

— Կ. ՊՈԼԻՍ, ՕԳՈՍՏՈՍ՝ 15, 1914 —

ԹԻԻ 33

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Եզրահանգի անձնակազմը

Աշխարհ այսօր մէկ խնդրով միայն կը շփուի: Պատերազմը այլեւս կարելի չէ «հաւրովական» կոչել, քանի որ Եւրոպայէն դուրս հնաժողով եւ հեռավոր ճափոնն ալ կը խոտաւորուին իրենց մասնակցութիւնը բերել ընդհանուր պայքարին: Իսկ այն մէկ քանի տէրութիւնները չեն չէզոք մնալ որոշած են՝ այնքան պիտի մտնեն, այնքան միջոց ունենան աննախընդհանրաց գէպերէն որ ոչ ոք կրնայ անտարբեր ալ: Անձկութիւնը տիեզերական է: Առեւտրային, ճարտարարուեստ եւ կեանքի սովորական ընթացիկ գործեր զաղար պիտի առնեն մանակ մը: Թղթատարական եւ հեռագրային յարաբերութիւններ պիտի խզուին կամ շատ քիչ պիտի մնան: Դրամատունը, տնտեսութիւնը սենեկողներ դուրսը անօթի մնալէ վախճան:

Ի խմբաւորումներ

Ընդհանուր խուճապը պիտի կորսնցնէ անհատ իր առաջին թափը: Շուտով նոր ապրելակերպ մը պիտի ստեղծուի հարկաւ եւ մար-

դիկ պիտի համակերպին եւ վարժուին անոր: Բայց բնականօրէն վիճակ մը չառ ուշ պիտի գտնենք: Նախ պէտք պիտի ըլլայ տեսնել թէ այս տիտանեան պայքարէն ո՞վ դուրս պիտի գայ յաղթական եւ ո՞վ ընկճուած: Յետոյ պէտք պիտի ըլլայ սպասել մինչեւ նոր մերձեցումներ, նոր խմբաւորումներ ծրարուին, փորձուին եւ գործադրուին: Ի՞նչ ալ ըլլայ պատերազմին արդիւնքը, Եւրոպայի եւ ամբողջ աշխարհի քաղաքական կացութիւնը մեծամեծ փոփոխութիւններու պիտի ենթարկուի անպատճառ: Անգամ մըն ալ պիտի կատարուի խօսքը թէ չառ յետիններ առաջին պիտի ըլլան եւ առաջիններ յետին:

Երբեակ Զինակցութիւնը աչ ԽԵՒ

Արդէն իսկ սկսած է մեծամեծ փոփոխութիւններու շարքը: Երբեակ Զինակցութիւնը, Պիզմարքի եւ Բրիտանիայի նման երկու քաղաքական հանճարներու գործը, ոչ եւս է: Իտալիա չուզեց զինու զօրութեամբ օգնել իր դաշնակիցներուն Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ: Առաջին անակնկալն է այս ներկայ պատերազմին: Այն պէս կը կարծուէր թէ Երբեակ Զինակցութիւնը, որ հիմն էր Եւրոպական քաղաքականութեան երեսուն տարիէ ի վեր, չառ աւելի սերտ էր եւ անխզելի քան այն կապը որով իրարու միացած էին Անգլիա, Ռուսիա եւ Ֆրանսա: Գուշակողներ կային թէ ընդհանուր պատերազմի մը պարագային Անգլիա հակամէտ պիտի ըլլայ չէզոք մնալու, բայց ոչ ոք ամիս մը մը առաջ պիտի

կրնար նախատեսել Իտալիոյ չէզոքութիւնը : Եւ անա Անգղիա է որ կը կանգնի իր զինակիցներուն կողքին եւ Իտալիա մէկզի կը քաշուի :

Իտալիոյ չէզոքութիւնը

Իտալիա իր այս ընթացքը կ'արդարացնէ հետեւեալ տրամաբանութեամբ. Երբեակ Զինակցութիւնը կնքուած է պաշտպանողական եւ ոչ յարձակողական նպատակաւ : Եթէ Գերմանիա եւ Աւստրիա յարձակում կրած ըլլային, այն ատեն Իտալիոյ պարտականութիւնը պիտի ըլլար օգնել անոնց : Ներկայ պարագան, ըստ Իտալացւոց, հակառակն է : Աւստրիա է որ նախ յարձակեցաւ Սերպիոյ վրայ առանց նոյն իսկ կանխաւ խորհրդակցելու Հռոմի կառավարութեան հետ : Նոյնպէս Գերմանիա վերջնագիր մատուց Ռուսիոյ՝ առանց Իտալիոյ հաւանութիւնը առնելու : Այսպէս ուրեմն Իտալիա ինքզինք պարտական չսեպեր իջնել պատերազմի դաշտը Անգղիոյ, Ռուսիոյ, Ֆրանսայի, Պելճիքայի, Սերպիոյ եւ Մոնթենեկրոյի դէմ, եւ կը վերապահէ իր զօրութիւնը՝ գործածելու համար զայն իր իսկ շահերուն պաշտպանութեան համար : Վերջապէս Իտալիա ոչինչ ունէր շահելիք Գերմանիոյ հակառակորդներուն դէմ պատերազմելով եւ իր բովանդակ կարողութեամբ դժուար պիտի գտներ պաշտպանութիւնը իր ծովեզերքներուն, կղզիներուն եւ Ափրիկեան ստացուածքին : Իր չէզոքութիւնը աւելի պիտի արժեցնէ Թերեւս քան իր մասնակցութիւնը :

Տեսակ մը չէզոքութիւն

Միայն պատերազմիկները չեն, ինչպէս ըսինք, որ պիտի ազդուին այս աննախընթաց գուպարածէն : Կան փոքրագոյն տէրութիւններ որոնց համար դժուար պիտի ըլլայ չէզոք մնալ երկար ատեն : Բուլմանիա, Յունաստան, Պուլկարիա, Հոլանտա եւ ուրիշներ զօրահանութիւն կը կատարեն եւ կը սպասեն լարուած դէպքերու ընթացքին : Չէզոքութիւն մըն է այս, որուն յարմար ածական մը չենք կրնար գտնել : Մէկին չէզոքութիւնը կախալ է յաճախ միւսին բռնելիք ընթացքէն : Ռուսիոյ բանակը, զոր օրինակ, կազմ ու պատրաստ է : Երբ այդ բանակին երեսը ո՞ր կողմ դարձած պիտի ըլլայ, երբ փողերը հնչեն արշաւելու հրամանը, դէպ արեւելք, դէպ արեւմուտք թէ

դէպ հարաւ : Բայց ո՞վ կրնայ նախաձայնել այս բաները : Իշխանները փափաքներ ունին եւ ժողովուրդները տենչեր. անկարելին կարելի կը թուի եւ կարելին անկարելի. ներկան խառնաշփոթ է եւ ապագան անարկու :

ԽՈՒՎՈՒԹԵԱՆ ԺԱՍՆԱԿՆԵՐ

Սբ. Գիրքը ինչ գիրք բռնել կը սորվեցնէ 'Իրիստոնէին' նեղութեան եւ ընդհանուր խռովութեան ժամանակներ, որպիսի են մեր ներկայ պարագաները :

Սբ. Գիրքը երբեք չներբեր մեղի մոռնալ սա իրողութիւնը թէ շատ չարիք կայ աշխարհի վրայ եւ թէ հետեւապէս վտանգի եւ խռովութեան ու երկիւղի ժամանակներ պիտի գան անվրէպ մարդկային ազգին : Հին Կաակարանի մարդարեւութիւններէն շատեր ընդարձակօրէն կը նկարագրեն պատերազմի, սովու, սրածութեան, մահուան եւ կործանման ամենասոսկալի տեսակներ եւ անոնց՝ հետեւանքները Աստուծոյ վախճաններուն ու չվախճաններուն վրայ : Նմանապէս մեր Տէրը չխերացաւ իր աշակերտներուն պարզել կենդանի պատկեր մը Երուսաղէմի կործանման, որ նախատիպն է չենք գիտեր ո՞րքան ուրիշ նմանօրինակ աղէտներու, որոնք վերջի վերջոյ կը յանգնին աշխարհի վախճանին եւ մարդու Որդիին իր փառքով գալուն : Պատերազմի եւ հալածման ժամանակ հաւատացեալները քաջալերելու եւ սփոփելու համար գրուած Յայտնութեան գիրքը կու տայ մեղի մուգքի պատճառով մարդոց կրած տառապանքներուն ամենասարսափելի պատկերներէն մէկ քանին որ երբեք կը գտնուին ոեւէ գրականութեան մէջ :

Մարդկային սրտին հակումն է անհաճոյ եւ մանաւանդ սոսկալի բաներու վրայ չխորհիլ : Մինչեւ անգամ ոմանք կը ջանան գիրենք եւ ուրիշներ համոզել թէ ցաւ եւ վիշտ գոյութիւն չունին, եւ մահուան խորհուրդը իրենցմէ կը հեռացնեն : Զայլամուային այս ընթացքը բնաւ չքաջալերուիր եւ չհաւանուիր Աստուծոյ խօսքին մէջ : Հոն կեանքի եւ մահուան, մեղքի եւ պատժի, արդարութեան եւ հատուցումներու իրողութիւնները կը յայտնուին իրենց ճշմարիտ բնութեամբ եւ մենք կը հրաւիրուինք կեանքի ճամբան ընտրել, եթէ փրկուիլ կ'ուզենք :

Դարձեալ, Սբ. Գիրքը համակրութիւն չունի այնպիսիներու հանդէպ, որոնք կեանքի այս իրողութիւնները տեսնելու պահուն իրենց սիրտերը կը կարծրացնեն՝ աշխարհի դաւերուն դէմ եւ Ստոյիկեաններու նման կը մերժեն զգածուիլ իրենց կամ ուրիշներու պատահող ոեւէ բանով։ Սբ. Գիրքը երբեք չընդունիր ճակատագրականի դիրքը կեանքի հանդէպ, վասն զի այդ բոլորովին տարբեր է Երկնաւոր այն Հօրը ընթացքէն, որ սիրալիր խանդաղատանքով կը հոգայ նոյն իսկ ծաղիկներուն եւ թռչուններուն պէտքերը։

Մեր Տէրը որոշակի կը յորգորէ ու կը պատուիրէ խռովութեան ու յուզումներու ժամանակ ուշի ուշով հսկել դէպքերու ընթացքին եւ չարժիլ օրուան կամ ժամուն պահանջներուն համաձայն։ Երուսաղէմի կործանման համար ըսաւ իր աշակերտներուն թէ, երբ քաղաքը բանակներով պաշարուած թաւնեն, պէտք է որ փախչին անոր մէջէն եւ անոր շրջականերէն, այդ նշանէն հասկնալով թէ մօտեցած է անոր կործանումը։ Արտաքին պատմութենէ գիտենք թէ Քրիստոնեաները Տէրոջ այդ ազդարարութեան միտ դնելով Բելլա անուն տեղ մը գացին եւ ազատեցան այն թշուառութիւններէն որոնց Հրեաները ենթարկուեցան իրենց մեղաց պատճառով։ Պէտք է նախ միտ դնել պարտականութեան ձայնին, բայց այնուհետեւ Սբ. Գիրքը կ'ակնկալէ որ մենք մեր բանականութիւնը եւ ողջմտութիւնը դնենք ի սպաս մեզի աւանդուած ամէն բանի լաւագոյն շահերուն։

Ուրիշ կէտ մը, որու վրայ կը ծանրանայ Տէրը, սա է թէ մեծ ուշադրութիւն եւ իմաստութիւն ի յայտ բերելու ենք ընտրելու համար այն առաջնորդները որոնց պիտի հետեւինք։ Շատեր պիտի ելլեն եւ մարդոցմէ հնազանդութիւն պահանջեն։ Ամէն կողմէ պիտի լսենք սա աղաղակը. Ահա հոս է կամ ահա հոն։ Բայց մեր պարտքն է նայիլ որ ոչ ոք մոլորեցնէ մեզ։ Ամէն լրջամիտ մարդ վրդովիչ չափ բան կը տեսնէ արդի կեանքի սովորութիւններուն ու ընթացքին մէջ։ Հարստութեան եւ հաճոյքի ետեւէ խօլ վազքը, Տէրունի Օրուան անսեռումը, Սբ. Գրոց զանազանումը, ընկերութեան այլեւայլ խաւերուն ընդհարումը, յիշատակելի բաներէն ոմանք են միայն։ Թերեւս ամէնէն յոռի եւ ամէնէն սպառնալից բաներէն մին է պատերազմական սուբալիշտ պատրաստութիւններու համար մարդու եւ

զրամի անմիտ վատնումը։ Ի՞նչ է այս ամէն չարիքներուն պատճառը։ Անոնք եկած չ'են պարզապէս սա պատճառով որ բազմաթիւ մարդիկ սխալ առաջնորդներ ընտրեցին փիլիսոփայութեան, գրականութեան, բարոյագիտութեան մէջ եւ կեանքի վրայ իրենց բովանդակ հայեացքին մէջ։ Իրենց հպարտութեամբ եւ յանձնապատանութեամբ արհամարհեցին Քրիստոսի առաջնորդութիւնը, եւ անխուսափելի հետեւանքներն յառաջ եկան։ Միակ կշիռը որով պիտի կշռենք մեր առաջնորդները՝ Քրիստոսինքն է։ Ապահովութեան շաղկին մէջ ուրիշներու առաջնորդել՝ անոնք միայն կարող են որ անոր ոտքը նստած եւ խոնարհաբար անկէ ուսած են։ Եթէ ոեւէ իմաստով իբրեւ առաջնորդ գործել հրաւիրուած ենք, չմոռնանք թէ Քրիստոսի մօտ ապրելով միայն կրնանք ճշմարտապէս ծառայել։ Անոր հետեւելով միշտ ապահով կ'ըլլանք։

Գիրքը զոր Սբ. Գիրքը գրաւել կը հրաւիրէ մեզ նեղութեան ժամանակներ՝ ամենակատարեալ կերպով կրնայ արտայայտուիլ մէկ բառով, յիսափիլ։ Տիեզերքը վերայական կամ մեքենական օրէնքներով չ'կառավարուիր։ Վերին հոսկողն է վերջապէս երկնաւոր Հայրը, որու կատարեալ վստահելիութիւնը հաստատել կարող է ամէն ով որ յօժարի առանց վերապահութեան ապաւինիլ անոր սիրալիր հոգածութեան։ Կեանքի ուղեւորութեան համար Սբ. Գրոց մէջ մեր առջեւ դրուած գաղափարական լաւ օրինակ է ծանօթ պատմութիւնն այն տղուն որ փութորկի մը ժամանակ, երբ իր շուրջ ամէն ոք երկիւղի մէջ էր, հանդարտ եւ մինչեւ իսկ երջանիկ երեւոյթ մը ունէր նաւուն մէջ սա պատճառով որ իր հայրը զեկին գլուխն էր։ Մեր Հայրը զեկին գլուխն է։ Կրնանք անոր ապաւինիլ, մինչեւ իսկ երբ չ'հասկնանք ճամբան որու կը հետեւի ծովուն վրայ։

Կ'ապաւինինք անոր իմաստութեան, բարի նպատակներուն, խնամքին եւ սիրոյն։ Կ'ապաւինինք անոր խոստումներուն, կը հաւատանք անոր յարաժամ ներկայութեան եւ իր դատին յաղթանակին։

Յիշենք թէ ընդհանուր յուզման բարեբար մէկ արդիւնքն է ծանօթանալ սա իրողութեան թէ մեր վստահութիւնը բուն իսկ Աստուծոյ վրայ է եւ ոչ թէ ոեւէ արարածի վրայ։ Երբ ամէն այն բաներ որոնց կրթնիլ վարժուած ենք՝ մէկիկ

մէկիկ առնուին եւ մենք Աստուծոյ հետ դէմ առ դէմ գտնուինք միայնակ, թերեւս յանկարծակի զգանք սարսափով թէ կեանքի մէջ ո՛րքան կորուստ կրած ենք ապաւինելով մահաւանդ արարածի քան Արարչին, որով կան ու կը պահուին ամէն բաներ:

Կրնանք անոր վստահիլ մինչեւ վերջը եւ ամենուն համար: Հնար չէ մեղի անոր բարութեան սահմանէն դուրս գտնուիլ: Հնար չէ զրանոյ յայնպիսի տեղ մը ուր իր սէրը չընդգրկէ մեզ:

Բան մը եւս կայ: Պէտք է զգուշութիւն ընենք մեր անձերուն: Պէտք է արթուն կենանք եւ աղօթենք: Աղօթքը հոգիին արիւնն է: Մասնաւոր կարօտութեան ժամանակ մասնաւոր աղօթասիրութիւն հարկ է: Կեանքի խնդիրները անհուն կարեւորութիւն ունին: Չենք դիտեր թէ ո՛րքան շուտ պիտի վերջանայ մեր երկրաւոր կեանքը: Այս կեանքի պահպանման համար կարգադրութիւններ ընելով հանդերձ պատրաստուելու ենք Յորդանանն անցնիլ եւ աւետեաց երկիրը մտնել:

Ուստի արթուն կեցէք, ու ամէն ատեն աղօթք ըրէք, որ արժանի ըլլաք այն բոլոր ըլլալու բաներէն ազատուելու եւ Որդւոյ մարդոյ առջեւ կայնելու:

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՂՈԹՔ

Առաջնորդ կենաց և պարգևել խաղաղութեան Քրիստոս Աստուծոյ մեր, առաջնորդեալ մեզ քննել ճանապարհս և արդարութեան, և խաղաղութեամբ ժամանել ի նաւահանգիստն կենաց և քրիստեան՝ շնորհօք ողորմութեան քոյ, զի դու ես օգնական և փրկիչ մեր. և բեղ զայելն փառք ի խաղաղութեան և պարիսպայիս և մեղք և յաւիտեանս յաւիտենից. ամեն:

ԱՄԷՆ ԲԱՆԵՐԸ ՆՈՐ

ՎԵՐ. ՏՐ. Զ. ՃՈՒԹ

«Առաջուան բաները անցան» (Յայտ. ԻԱ. 4):

Յովհաննէս կը դիտէ Աստուծոյ կատարեալ քաղաքը: Խորին զարմացմամբ համակուած է: Դիւթուած է ոչ այնչափ տեսածներէն՝ որչափ չտեսածներէն: Անհետացող կամ անյայտացող բաներն են որ կը բանան անոր աչքերը եւ կ'ապշեցնեն զայն: «Առաջուան բաները» որ անցած

են: Կը դիտէ որ շատ բաներ զորս շինուածքին էական ու տեւական մասերը կը համարէր՝ կոշտ լաստակերտեր էին լսկ, առժամեայ օժանդակներ՝ որ այլեւս պաշտօն չունին կատարեալ թագաւորութեան մէջ: Ամէն գլխի մէջ կը տեսնենք թէ յաջորդաբար անհետացած կը գտնէ ընտանի բաներ, լաստակերտ լաստակերտի եւ տեւէ վերցուած, մինչեւ որ վերջապէս, երբ համապարփակ ակնարկով մը ինկատ կ'առնէ «Սբ. Քաղաքը, նոր Երուսաղէմը» անհետացող ընտանի բաներու վրայ իր խորին զարմանքը կ'արտայայտէ այս նշանակալից ասացուածով, «Առաջուան բաները անցան»: Ակնարկ մը նետենք կատարեալ կեանքի մէջ պակսող այդ բաներէն մէկ երկուքին վրայ:

Ա. «Անոր մէջ տաճար չտեսայ»: Տաճարը առժամեայ չէնք է անտեսանելի եկեղեցիին նպատակներուն ծառայելու համար շինուած: Եթէ ես տարապայման պատուեմ լաստակերտը, եթէ զայն նպատակ համարիմ եւ ոչ միջոց, ամբողջ կեանքս սխալ հեռանկարի մէջ կը գնեմ և ձօխ ճշմարտութենէն կը հեռանամ: Ինչ որ կը մնայ հանդերձեալ, կեանքին մէջ՝ այն նկարագիրն է, որու արտադրման նպատեց տաճարը, այսինքն՝ սրբութեան, հաղորդակցութեան եւ փառաբանութեան նկարագիրը, Աստուածայինը ըմբռնող ու սիրող նկարագիրը: Ասոր վրայ պարտիմ զնեւ շեշտը, հոգեւոր ներքին բնութեան եւ ոչ տաճարին արտաքին հանդամանքին, որ պիտի անցնի հարկաւ: Դիտեցէք ուրեմն նշանակներու կամ խորհրդանշերու ուղիղ պիւրը: Ամէն նշանակներ ուղիղ կը դործածուին երբ իրեն լաստակերտ կը ծառային, իրեն ուրիշ բան մը, անտեսանելի եւ յաւիտեանական, շինելու եւ փառաւորելու միջոցներ: Սակայն երբ խորհրդանշութիւնը ամէն ինչ կ'ըլլայ, երբ լաստակերտը կատարեալ շինուածքի տեղ կ'անցնի եւ տաճարը կ'ըլլայ եկեղեցին, այն ժամանակ ոչ մէկ ազդարարութիւն կրնայ չափազանց բուռն կամ խիստ ըլլալ, վասն զի փորձի օրը, «երբ ամէն մէկուն գործին ինչ տեսակ ըլլալը կրակը պիտի փորձէ»: առժամեայ ամէն լաստակերտեր պիտի սպառին եւ խեղճ խորհրդանշապաշտը անմասն ու անբաժին պիտի մնայ լոյսի մէջ ապրող սուրբերուն ժառանգութեան մէջ, «վասն զի առաջուան բաները» կ'անցնին:

Բ. «Հոն գիշեր պիտի չըլլայ» Երբ աստղեր չըլլան, ինչպէս կ'ըսէ գիրքը, «ճրագի պէտք» պիտի չունենան: Ասոնք են որ պիտի պահսին, անկատար լոյսերը: Լոյսի կտորներուն, հատակոտոր յայտնութիւններուն, անդ պիտի անցնի Աստուծոյ անմիջական ներկայութեան կատարեալ փառքը: Մենք ֆիզիքական աշխարհի մէջ գիտենք թէ ո՛րքան անկատար են գիշերուան ճրագները: Խաւարին տիրապետութիւնը այնքան անմիջական ու ստիպողական է որ շատ ճշգրիտ չափով եւեթ կը յաջողինք փարատել անոր ոտնձգութիւնները: Ահաւասիկ փողոցի լամպար մը: Անձուկ այն չըջանակին մէջ ուր ճրագը կը վառի՝ մասնական լուսաւորութիւն կայ, բայց մինչեւ յաջորդ լամպարին հասնիմ՝ խաւարը կը թանձրանայ նորէն եւ կ'զգամ գիշերուան ծանրութիւնը: Մեր գիշերային լոյսերը անընդհատական չեն: Լոյսի պատառիկներ, ընդհատական լոյսեր, են թանձր խաւարով մը ընդմիջուած, զոր չեն կարող փարատել: «Հոն գիշեր պիտի չըլլայ» Գիշերային լոյսեր պիտի չըլլան, ճրագի լոյսեր, Աստուծոյ վրայ լոյսի պատառիկներ, մասնական յայտնութիւններ, այլ ամէն ինչ յայտնող շնորհաց լրութիւնը նոյն ինքն յաւիտենական Աստուծոյ լոյսին նկատմամբ: Այլեւս կարօտ պիտի չըլլանք խղճի լոյսին, Բնութեան լոյսին, Սբ. Գրոց լոյսին: «Հիմա քիչ մը գիտեմ»: Լոյսի պատառիկներ միայն ունիմ, «բայց այն ատեն այնպէս պիտի ճանչնամ՝ ինչպէս ծանչցուեցայ»: «Հոն գիշեր պիտի չըլլայ»

Գ. «Ոչ ալ ցաւ պիտի ըլլայ» Աստուած այլեւս պէտք չունի՝ ատոր: Ոչ, յաւիտենական քաղաքին մէջ ոչ: Յաւը նախնական չըջաններու մէջ պաշտօն ունի, սակայն հիմա ոչ: Փառքի մէջ բնակողները «ցաւ» բառին նշանակութիւնը չեն գիտեր: Բառգիրքէն ինկած է այդ, իբրեւ հնացած բառ: «Տրտմութիւնը եւ հեծութիւնը անոնցմէ պիտի հեռանան»: Ասոնք նախապատրաստական սպասարկուներ են եւ կ'անցնին իրենց պաշտօնը լմնայ: Տէրոջ լաստակերտներուն մաս կը կազմեն եւ «Սբ. Հոգիի տաճարներու» շինութեան կը ծառայեն, և երբ տաճարներուն վերի յարկը լմնայ, բոլոր լաստակերտները կը վերցուին: «Առաջուան բաները կ'անցնին»:

ՄԵԾ ՊԱՏՈՒԻՐԱՆՆԵՐԸ

(Կիրակեօրեայ Դպրոցի Դաս, Սեպ. 6)

Մարկ. ԺԲ. 28-44

Ռարբխները խնամով դասաւորած էին ծիսական ու բարոյական օրէնքին բոլոր պատուիրանները եւ հաշուած էին թէ (մարդկային մարմնի անդամներուն թուով) 248 զրական եւ (չնչեւրակներու եւ երակներու կամ տարուան օրերուն թիւով) 365 արգելական պատուէր կայ, համագումար 613, որ եւս Տաճարաբանայի տառերուն թիւը կը ներկայացնէ: Այդ պատուէրները երկուքի կը բաժնուէին, ծանր ու թեթեւ, եւ ազատական ու խիստ դպրոցներուն միջեւ սուր վէճ կար սա մասին թէ ո՛րը «ծանր» էր եւ ո՛րը «թեթեւ»: Առ հասարակ կ'ընդունուէր թէ ծանր էին անոնք որոնց մահու պատիժ կըցուած էր: Եւ որովհետեւ ասոնք գլխաւորապէս թլփատութեան, անխմոր հաց ուտելու, Սուրբ Օրը պահելու, պատարագի եւ մաքրութեան օրէնքներն էին, հետեւանքն եղաւ ծէսերու այն փառաւորումը, որ ետքի Հրէակրօնութեան անէծքը դարձաւ:

Փարիսեցիները հանդերձեալ կեանքի հարցին մէջ իրենց թշնամի Սաղուկեցիներուն կրած պարտութեան վրայ ուրախանալով իրենցմէ մէկը Յիսուսի զրկեցին սա դիտաւորութեամբ որ պատուիրաններու բաղդատական կարեւորութեան անվերջ վէճին մէջ մտցնեն զայն: Յուսացին թէ անոր պատասխանը կա՛մ աւելի պիտի ծանրացնէր Սաղուկեցիներուն պարտութիւնը, կա՛մ թերեւս պիտի պարտաւորէր զայն կուսի բռնուիլ ժողովրդին պետերուն, այն է՝ իրենց իսկ կուսակցութեան հետ:

Յիսուսի պատասխանը ցոյց տուաւ թէ ինք տեղեակ էր դպրոցներուն վարդապետութեան: Յիսուս այնպիսի պատասխան մը տուաւ զոր լրջամիտ ոչ մէկ քննադատ կարող էր խծածել: Հարցառէր դպիրը, որ ճշմարտութեան անկեղծ սիրահար մ'էր, ջերմապէս հաւնեցաւ Յիսուսի վճռին: Կը թուէր թէ ան Տարսնացի Պողոսի նման կը ջանար Աստուծոյ առջեւ արդարանալ եւ զգացած էր թէ անօգուտ է պատուիրանները պահել: Յիսուս քաղցրութեամբ ըսաւ անոր, «Աստուծոյ թագաւորութեան հետու չես»: Վերջին քայլն ալ առնելով ուղղակի ներս մտնելու հրաւէր էր այս: Հնազանդեցաւ արդեօք

այս պատուական հրաւերին եւ առաջ վճռական քայլը :

Որքեւարիին լուծային միջադէպը մեղի կը սորվեցնէ թէ Աստուծոյ գործին համար մեր տուած նուէրները կը չափուին մեղի համար մնացածով եւ ոչ թէ մեր տուածին իսկական քանակով : Մեծագումար դրամ տուող հարուստները, որ բազմաթիւ էին, իսկապէս շատ քիչ տուին, վասն զի իրենց շատ բան պահեցին, մինչդեռ որքեւարին, որ միայն երկու լուծայ տուաւ, այսինքն ամենափոքր գումարը որ կ'ընդունուէր տաճարին մէջ, զանձանակը ստակ ձգողներուն ամէնէն աւելի ձգեց, վասն զի իրեն ոչինչ պահեց : Այս փորձին ենթարկեցէք մեր այսօրեայ տուրքերը : Ոչ ոք, իր տուրքին փոքրիկութիւնը արդարացնելու համար, իրաւունք ունի ըսելու թէ իր լուծան կու տայ, եթէ չտար իր բոլոր ունեցածը, այո, իր բոլոր ապրուստը : Հիմա ալ Յիսուս նստած է գանձանակին դիմաց :

ՏՂԱՅՈՑ ԷՋ

ԻՇԽԱՆ ՀԱՐՎՐՏԱ ԵՒ ՍՈԳԱԿԱՆ ԲԱՆՏԸ

Պատիկ Հարվրտա՝ իշխան ծնած էր : Անոր հայրը աշխարհի ամէնէն հարուստ թագաւորը եւ մայրը ամէնէն գեղեցիկ թագուհին էր : Ծնած օրէն՝ դրամ եւ սէր ինչ որ կ'ընային՝ շոյալած էին անոր : Երկինքի մեղմ գեփիւռը անոր սենեակին մէջէն անցնելու ատեն Եւոդեան քնարը թրթռացնելով հմայիչ նուագներ կը յօրինէր : Սենեակին պատուհանները դուռած ցոլացող ցիւները լուսնին ճառագայթները բեկանելով որոնանք վրայ կ'անդրադարձնէին : Որոնքին բարձերը թռչնոց կուրծքին կակուղ աղուամազէն շինուած էին : Լուացուելու համար միշտ վարդաջուր կը գործածուէր : Ծնողաց անխոհմ սիրոյն պատճառաւ անձնաւոր, քմահաճ մէկը եղած էր : Հինգ տարեկան եղած ատեն արդէն մէկը չէր ախորժեք անկէ : Եթէ այսպէս մեծնար,

ապագային իր ժողովուրդին մեծ փորձանք՝ մը պիտի դառնար :

Թագուհին գիտակից իր զաւկին ապագայ դժբաղդութիւններուն՝ թագաւորին հետ խորհրդակցելէ վերջ յաւերժահարսի մը դիմեց, որ խոստացաւ հնար մը գտնել, եթէ ատենի մը համար բոլորովին իր տրամադրութեան տակ դրուէր արքայազունը :

Միւս օր պարիկը իշխանը իր թեւերուն վրայ առած ձեղքեց երկինք, եւ սլացաւ հեռուն՝ անուշադիր խնդրանքներուն թագուհիին, որ կ'աղերսէր գէթ վերջին անգամ իր բազուկներուն մէջ առնել իր զաւակը : Եւ մինչ մայրը արցունքոտ աչքերով եւ աղերսարկու նայուածքներով երկնից ոլորտներուն մէջ կը ջանար նշմարել իր սրբին, հեռուն կապոյտին մէջ հազիւ կէտ մը կը տեսնէր : Պարիկն ու իշխանը անհուն անջրպետ մը անցնելէ վերջ վար իջան անտառի մը կեդրոնը, կանաչ մարգագետնին վրայ, վարդագոյն մարմարեայ պալատի մը քով : «Ահա տունդ, իշխան, դուն տէր ես կամքիդ եւ ժամանակիդ» ըսաւ յաւերժահարսը : Հարվրտա չափազանց ուրախութիւնէն նոյն իսկ պարիկին շնորհակալութիւն յայտնել մտաւ : Ու երբ հոս ու հոն կը վազվառէր, գլխարկը օդին մէջ կը նետէր, կը բռնէր, պարիկը աներեւութացաւ : Իշխանը վարդագոյն պալատը մտաւ, եւ իսկոյն դուռը ուժգին փակուեցաւ : Հոն բան տարկուեցաւ ան, բայց հոգը չէր, դուրսի աշխարհը զինք չէր շահագրգռեր :

Անմիջապէս տանը մէջ գտնուած բաները աչքէ անցուց : Սենեակին կարմիր պղնձէ յատակը յղկուած ոսկիի պէս կը փայլէր : մարգարտեայ ձեղունը կարմիր, կանաչ, դեղին, կապոյտ փոփոխական գոյներ կը ցոլացնէր : Գեղեցիկ ձեղունին առաստաղէն ոսկի շղթայով ոսկի վանդակ մը կախուած էր, որուն մէջէն թռչուն մը ճիշդ նոյն ատեն իշխանին, «բարի եկար» կ'երգէր : Բայց իշխանը անուշադիր անոր, սենեակին չորս կողմը ասեղնագործ ծածկոցներով, կակուղ բարձերով զարդարուած բազմոցներու մէկ անկիւնը ընկողմանած ըստւ, «Ա՛հ, ազատ եմ, ազատ հոգեքէ :»

Սենեակին կեդրոնն էր աղբիւրը, որուն ջուրներուն կանոնաւոր ցայտումները մարմարեայ աւազանին մէջ, նուազուն, երազային երաժշտութեան մը ներդաշնակութիւնը կը կազմէին :

իշխանը մօտեցաւ աղբիւրին քով գտնուած հիւ-
թալից պատուհներով, անուշեղէններով ծած-
կուած ճոխ սեղանին: Անյազարար կը լափէր ա-
մէն բան, բայց տարօրինակ զուգահիւսութեամբ
երբ բան մը վերցնէր, անոր տեղ լաւագոյնը
կուգար, շնչադպառ իրարու ետեւէ կուլ տուաւ
համագամները, մինչեւ որ ստամոքսի խիթեր
զինք չարչարեցին: Ուստի կրկին լազմօցներուն
վրայ նետուեցաւ հանգչելու: Անտիսանիլի գող-
տրիկ ձեռքեր հպան անոր ճակտին, աչքերը
անզգալարար փակուեցան ու անըջային աշ-
խարհը մտաւ:

Երբ արթնցաւ, սենեակին պատերը իր ու-
շադրութիւնը դբաւեցին: Տասներկու պատու-
հաններ կային ձեղունէն մինչեւ տախտակա-
մածը, եւ իւրաքանչիւրին մէջտեղը կը գըտ-
նուէին նոյն մեծութեամբ հայկիւններ:

Հիւսիսային պատուհաններէն կը տեսնուէին
զղլխի բարձրութեամբ լեռներ, որոնց ձիւնա-
պատ կատարները առտուն արեւին ոսկի ճա-
ռագայթներուն ներքեւ դեղին կամ վարդագոյն
կերեւէին, իսկ փոթորկալից կամ ամպամած
օրեր կապոյտ կամ մանրշակագոյն: Հարաւային
երեք պատուհաններուն առջեւ կը տարածուէր
անուն ուղիւնոսը, որուն ծփուն ալիքները
կը շարժէին ու կը դողային լուսնի հազարաւոր
ճառագայթներուն տակ:

Արեւելեան պատուհաններէն չքեղ տեսա-
րաններ կը պարզուէին ամէն առաւօտ, երբոր
գիշերուան աղջամուղջը մոխրագոյն այգին մէջ
կը հալէր, ու արեգին ոտկեշող ճառագայթները
հնազնեօք գողտրիկ վարդագոյնի փոխուելով,
խիտ դեղին եւ հմայքոտ պատկերներ կը ձե-
ւայնէին: Արեւմտեան պատուհաններուն դի-
մացն էր անագին անտառ մը որ իրիկունը արե-
ւամուտի տեսն չքեղ տեսարան մը կը ներկա-
յացնէր: Բայց պատուհանէն դուրսի աշխարհը
չէր շահագրգռեր իշխանը, նոյն իսկ իրեն հա-
մար որոշուած գրքերուն եւ զբաղումներուն ու-
շադրութիւն չէր տար:

Հայկիւնները դբաւած էին զինքը: Գեղեցիկ
էր, եւ ինքզինքը գիտէին չէր յազենար: Օրե-
րով անոնցմով զբաղած՝ չնչմարեց թէ հետզհետէ
պատուհանները կը պղտրկնային եւ լոյսը կը
նուաղէր: Ամէն բան ստուերի մէջ կը թաղուէր,
հոգին մութ եւ տարտամ կացութեան մէջ կ'ըն-
կըղմէր: Յանկարծ իշխանը տիրող խաւարէն սար-

սափահար, իրր թէ գիշեր էր եւ գէշ երազէ մը
կ'արթննար, աչքերը չփել սկսաւ, եւ ինքզինքը
ցուրտ իրականութեան հանդէպ գտնելով, «Օգ-
նութիւն, օգնութիւն», աղաղակեց: Մոկեցին
զայրոյթէն կատաղած, ինքզինքը գիտին զար-
կաւ, դուռները, պատուհանները ճանկոթեց,
մինչեւ որ քիթը բերանը, մատերն արիւնլուայ
եղան: Անիծեց իր հայրը մայրը, եւ անարգա-
լից լուտանքներ տեղաց յաւերժահարսին վրայ:
Բայց արձագանգը միայն պատասխանեց իր
ձայնին: Մոռցուած էր ամբողջ աշխարհէն:
Անսւշաբոյր անօթներուն մօտեցաւ, ամէն բոյր
ցնդած էր: Բազմոցին վրայ նստաւ հանգչելու.
կակուղ բարձերը երկաթի պէս կարծր էին: Սե-
ղանէն ճաշել փորձեց, քանի մը փտտած, դեղ-
նած պտուղներ գտաւ: Լուութեամբ ջուրին ե-
րաժշտութեան ունկնդրել ուղեց, եւ հոսուն աղ-
բիւրին տեղ չճացեալ աւազան մը գտաւ: Յու-
սահառ անշունչ դիակի մը պէս գետին փռուե-
ցաւ ու սրտանց մեռնիլ փափաքեցաւ:

Մեղանուազ, կերկեր ձայն մը ոսկի վան-
դակին մէջի թռչունը վերջիչեցուց իրեն: Գետ-
նէն ցատկեց եւ թռչունին մօտ վազելով բաւ,
«Հէգ արարած, դուն ալ սոսկալի որջի մը մէջ
բանտարկուած ես. գիտեմ մութը քու հոգևոյգ
ալ սոսկում կ'աղղէ. դուն ալ կը սարսափիս այս
թանձր խաւարէն, ահա, կաթիլ մը ջուր, ինչ
որ կրնամ տալ քեզի»:

Եւ այն պահուն, երբ իշխանը այսպէս կը
մոռնար խորհիլ լոկ իր անձին վրայ, և կը սկսէր
շահալորդութիւն ուրիշի մը վիճակով, պատու-
հանին ժանգաւար նիւերը թուլցան եւ մագի-
չափ լուսոյ աղօտ նշոյլ մը ներս թափանցեց:
Պզտիկ իշխանը ուրախութենէն խելայեղ գո-
չեց, «Լոյս, չքնաղ լոյս, հոգիս կը բաղձայ
դուրսի ակնապարար աշխարհը վայելել»:
Անօ-
թութենէն աղիքները կը դալարէին, մէկ կողմ
նետուած պտուղները առնելով մաս մ'ալ իր
բանտարկեալ ընկերոջ տուաւ: Նորէն ճոխններ
լսուեցան եւ գնդառելի մեծութեամբ ծակեր
բացուեցան: Վարը մարգագետիններու դմբխ-
տային կանաչութիւնը, վերը երկնից ջինջ կա-
պոյտը տեսնելով բացագանչեց, «Գեղեցիկ, սի-
րուն թռչնակ, դուրսի ակնախափող տեսարան-
ներէն չլացայ, դուն ալ նոյն վայելքը պէտք է
ունենաս»:
Անոր վանդակին ոսկի շղթաները
թուլցնելով պատուհանին մօտ բերաւ: Նորէն

գլղղղիւններ լսուեցան, պատուհանները մէկ մատ- նաչափ մեծցան: Դուրսի գեղեցիկ աշխարհը, ծառերը, ծուէն ծուէն ամպի կտորները ոչ մէկ օր իրեն այնքան թովիչ եւ հմայքոտ կ'երեւէին: Միւս օր թռչնոյն վանդակին հետ զբաղելու ա- տեն պատուհանները աւելի ընդարձակեցան, արեւին ճառագայթները սենեակը ողողեցին. դուրսի դաշտանկարը զրախտային չքեղութեամբ փայլեցաւ: Իշխանը ալ եւս ուշադրութիւն չէր ընծայեր հայելիներուն որոնք իրենց առջեւ զըր- ուած առարկաներէն ի զատ ուրիշ բան չէին կրնար ցոլայնել:

Օր մ'ալ երբ, պատուհանին առջեւ կեցած, հեռուն սաւառնող ձերմակ աղաւնիները կը դի- տէր, բանտարկեալ թռչնակը աղերսարկու ձայ- նով գեղեցեղեց, Իշխանը անով զբաղած ըլլալով՝ չզգաց թէ կրկին պատուհանները ցնցուելով ի- րենց նախկին մեծութիւնը կ'ստանային: Յան- կարծ սենեակը իր նախկին միաթիք հրապոյրով գեղեցկացած գտաւ: Հպարտ զգաց ինքզինք որ տէրն էր անոր: Բայց յօժարութեամբ այդ պա- լատը պիտի փոխէր իր թագաւոր՝ հօրը երկրին մէջ եղած ամէնէն պարզ հիւղակին հետ: Սըր կրնար հանդիպիլ մարդերու, եւ խօսիլ ու ժրպ- տիլ անոնց: Անգամ մ'ալ երբ թռչնիկը ի դուր թեւարար՝ պատուհաններէն դուրս թռիլ կը փորձէր, իշխանը բացաւ պատուհանը եւ ըսաւ, «Դուն թռիւր, աղատ, թէեւ ես հոս բանտա- րուած կը մնամ»: Թռչունը, իր ոսկի շղթաներէն ձերբազատ, սլացաւ վեր հեռաւոր հորիզոններ, իսկ ինքը սեւեռուն նայուածքներով անոր հե- տեւեցաւ, եւ ծառայութեան նուիրական եր- ջանկութեամբ խանդավառ ծափահարեց գոչե- լով, «Երջանիկ եմ, սիրուն թռչնակ, գէթ հիմա դուն ազատ ես»:

Վարդագոյն պայտը հիմէն ցնցուեցաւ. երկաթէ դուռը բացուեցաւ. ծովին մեղմ զե- փիւռը ներս խուփեց. անսեռանելի բազուկնե- րու վրայ իշխանը դուրս հանուեցաւ. ժպտուն յաւերժահարքը ձեռքերը երկնցուցած իրեն կ'ապա- սէր ըսելով, «Եկուր դառնանք հօրդ ու մօրդ, որոնք սրտանց պիտի խնդակցին քեզի հետ»:

Նոյն օրը պալատը ցնծաց, երբ սի- րուն, անձնուէր զգայնիկ իշխանը հոն դար- ձաւ: Տարիներու ընթացքին մէջ շատ մը փո- ճութիւններու վրայ յաղթանակ տարած և մեծ- ցած էր: Խեղացի էր ան եւ երջանիկ եւ սիրելի ժողովուրդի մը երջանիկ եւ սիրելի թագաւորը եղաւ:

Ազատ քարգմ.

ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՍՈՂԻԳԵԱՆ

ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՒՐԿԻՈՅ ՄԷՋ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՀՐԱՍԵՇՏ Է

ՎԵՐ. Կ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Յատակօրէն կը յիշեմ թէ անգամ մը Բողո- քական մը, կիրակի օր մը նայելով Յոյն Օրթո- տոքս եկեղեցիէն ելլող մեծ բազմութեան մը վրայ, ըսաւ, «Մեղք, սա խումբ խումբ դէպի կորուստ գացող ողորմելի հոգիներուն»: Յայտնի է թէ յիշեալ անձը կը խորհէր որ բաց ի Բողո- քական եկեղեցիէն բոլոր միւս եկեղեցիներուն մէջ փրկութիւն չկայ: Այսօր ալ պակաս չեն այնպիսիներ որոնք կը համարին թէ փրկութիւնը այսինչ վարդապետութենէն եւ եկեղեցական արարողութենէն եւ երկրպագութեան կերպէն կախեալ է:

Բայց այժմ կը թուի թէ ժամացոյցին ճօ- ճանակը միւս, հակառակ, կողմը հակած է: Շատ ընդհանրացած է հիմա սա գաղափարը թէ, ոչ թէ միայն Քրիստոնեայ եկեղեցիներուն մէջ, այլ՝ հեթանոսական կրօնքներուն մէջ ան- գամ փրկուածներ կը գտնուին, ուստի երբեք էական չնկատուի թէ մարդիկ կրօնական չըլ- ջանակին մէջ ինչի՛ կը հաւատան, ո՛ր եկեղեց- ւոյ, եւ նոյն խկ ո՛ր կրօնքին կը պատկանին: Ինչ է իրենց համոզումը փրկութեան ճամբուն, պաշտամունքի եւ Քրիստոսի նկատմամբ: Քա- ղաքակրթութեան եւ փափկանկատութեան հա- կառակ կը համարուի կրօնական ճշմարտութիւն- ներու նկատմամբ կարծիքի փոխանակութիւն ընել, եկեղեցիներուն վարդապետութիւններուն եւ հաւատալեաց վրայ վիճաբանութիւն բանալ, եւ մարդիկ ուրիշ եկեղեցիի մը հրաւիրել, Հոգեւոր կիանքի տեսակէտէ երբեք տարբերութիւն չը- ներ մէկուն Բողոքական, կամ Յոյն Օրթոտոքս, կամ Պապական եւ կամ Լուսաւորչական ըլլալը: Կ'ըսուի: Սովորական բան մը եղած է որ երբ յիշեալ տարբեր եկեղեցիներու պատկանողները կը տեսակցին իրարու հետ, կ'ըսեն, «Տարբե- րութիւն չունինք, ամէնա մէկ ենք, ամէնա ալ Քրիստոնեայ ենք. մէկ Քրիստոսի, մէկ Սուրբ Երրորդութեան կը հաւատանք»: Մարդիկ, ազ-

գային, քաղաքական, կրթական եւ անտեսական օժանդակութեան կարեւորութիւնը շեշտելու համար կրօնական եւ եկեղեցական տարբերութիւնները ըստ կարի փոքր եւ անկարեւոր կը ցուցնեն: Իբր թէ մարդու մը ինչի՝ հաստատել հոգեւոր կեանքի հետ կապակցութիւն չունի: Վաղեմի Ընդհանրական ժողովներուն մէջ Քրիստոսի Աստուածային բնութիւնը բացատրելու ատեն Յունարէն մէկ եօթա (1) գրին վրայ անոնց ծանրանալը, Հաղորդութեան խորհուրդին մէջ հայերն եւ գինիին խակապէս Քրիստոսի մարմինին եւ արիւնին փոխուելուն եւ չփոխուելուն վրայ վիճաբանութիւնը, եւ փրկութեան բնութիւնը, պայմանը եւ միջոցը վիճաբանութեան նիւթ ընելը լոկ կոյր նախանձաւորութիւն, ազիտութիւն եւ մոլեռանդութիւն է եղեր: Իբր թէ կարեւորութիւն չունի եղեր աշխարհի պատմութեան մէջ կրօնական բարեկարգութեան այն շարժումը, որ ժ.Ձ դարուն Գերմանիոյ մէջ ծագում առաւ եւ Ուլկիանոսին երկու կողմը եւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ կրօնական մեծ յեղափոխութիւն յարուց: Եւ իբր թէ եթէ Բողոքականութիւնը Թուրքիոյ մէջ երբեք գոյութիւն չունենար իսկ, այս երկրին մէջ կրօնական կեանքը հիմա ինչ որ է, նորէն այն պիտի ըլլայ եղեր, եւ թէ այլեւս Բողոքական Եկեղեցիին գոյութեան պէտք մնացած չէ հիմա, մասնաւորապէս Հայոց մէջ: Մանաւանդ, քիչ չեն այնպիսիներ, որոնք կ'ըսեն թէ որովհետեւ կրօնական տարբերութիւնները ազգին մէջ բաժանումներու եւ տկարութեան պատճառ են, պէտք է որ վերնան մէջտեղէն եւ Բողոքական ժողովուրդները իրենց մայրենի եկեղեցիներուն ծոցը վերադառնան: Յաւալի է որ այս գաղափարը շատ կ'արտայայտուի այնպիսիներէ որոնք կը համարին թէ (1) կրօնքը պէտք է ազգութեան զոհել, (2) Բողոքականութիւնը ազգամարտութեան թըշնամի է, (3) Բողոքական եկեղեցիները օգտակար ըլլալէ դադրած են:

Հասկնալու համար թէ Բողոքականութեան միշտ պէտք կայ այս երկրին մէջ, կարծեմ օգտակար կ'ըլլայ սլաւական համառօտ ակնարկ մը նետել եւ հասկնալ թէ Բողոքական եւ ոչ-Բողոքական եկեղեցիներուն Քրիստոնէութեան եւ աշխարհի ըրած ծառայութիւնները ինչ եղած են եւ պիտի ըլլան:

Նախ, առնենք Յոյն Օրթոտոքս Եկեղեցին:

Ասիկա ամէնէն հին Եկեղեցին է: Անկարելի է ուրանալ թէ Նախախնամութեան ձեռք կարեւոր դործ տեսած է ան: Հիւսիսային Բարեխառն Գօտիէն մինչեւ Եգիպտոս հեթանոսութիւնը եւ կռապաշտութիւնը բոլորովին բնաջինջ ըրած է: Գ—Ձ դարերուն մէջ այս Եկեղեցիին քարոզութիւնով հին Յունական եւ Հռոմէական չաստուածները բնաջինջ եղած են, անգամ մը եւս իրենց գլուխները ցուցնել անկարող ըլլալու չափ: Այն ազգերուն համար զորոնք իր ծոցն ընդունեց Յոյն Օրթոտոքս Եկեղեցին, Քրիստոնէութիւնը ազգային կրօնք եղաւ, եւ մարդիկ ի սէր նորա իրենց գլուխները դնելու յօժարեցան:

Այս Եկեղեցւոյն մասնաւոր յատկութիւնն է ծիսապաշտութիւնը: Եթէ կազմակերպութեան, երկրպագութեան կերպերուն, արարողութեանց տեսակին եւ թիւին, մասունքներու, պատկերներու, քահանաներու, կրօնաւորներու եւ խորհրդաւոր վարդապետութիւններու տեսակէտէն նայիս անոր, անիկա առաքելական եկեղեցւոյ նմանիլէ աւելի կը նմանի Նոր-Պղատոնականութեան չրջանին մէջ Յունական հին կրօնքին ծէսերուն: Աւելի շիտակը, Քրիստոնէութեան անունին եւ զգեստներուն ներքեւ Հելլենական կրօնքին բնական մէկ բերքն է անիկա: Շատ նկատումներով, դիւրին չէ անոր մէջ գտնել Քրիստոնէութեան յատուկ բան մը բացի Քրիստոսի անունէն:

Այս Եկեղեցին այս վիճակին բերող ոյժերէն մէկն է առանդոթիւններու յարգանքը, ժամանակին եւ տեղոյն բերմամբ այս Եկեղեցիին մէջ ամէն ինչ որ մուծանել հարկ եղաւ, ինչ վարդապետութիւն եւ արարողութիւն որ պէտք եղաւ եւ ընդունուեցաւ եւ ի գործ դրուեցաւ, այս Եկեղեցին առաքելական կոչեց զայն: Եւ երբ Եկեղեցւոյն մէջ ինչ որ խօսուեցաւ եւ գործադրուեցաւ՝ չգտնուեցաւ Նոր Կտակարանին մէջ, անոր առաքելական ազդեցութիւն տալու համար պնդուեցաւ թէ անիկա առաքելախերէն պատմուելով եւ առանց փոփոխութեան ենթարկուելու՝ Աստուածային յայտնութեամբ բերնէ բերան անցած է: Վասն զի ոչ մէկ բան որ առաքելական չէ, չկրնար կարգացուիլ եկեղեցիին մէջ եւ չկրնար զործադրուիլ: Ամէն բան կա՛մ հաստատուելու է թէ՛ առաքելական

է, կա՛մ մերժուելու է: Եւ ամէն բան որ առաքելական է, պէտք է որ ի գործ դրուի բառաբան, յատուկ ձեւերով, իբրեւ սրբազան արարողութիւն: Եւ որովհետեւ ամէն մարդ հարկաւ չկրնար հասկնալ անոնց նշանակութիւնը եւ հոգին, անոնց արտաքին արարողութիւններու ձեւ տրուեցաւ, որպէս զի ամէն ոք պէթ մեքենաբար կարող ըլլայ կատարել զանոնք: Ահա ծէսերու, արարողութիւններու պահպանումը այս եկեղեցւոյն մէջ կրօնական անծայր զբաղում մը կը կազմէ:

Այս եկեղեցւոյն այս ձեւը տուող ուրիշ մէկ հանգամանքն է անոր մէջ ուղղափառութեան ծայրագոյն աստիճան կարեւորութիւն ընծայուելը: Ընդունուեցաւ այն առածը թէ Առանց ողջամիտ վարդապետութեան չիք փրկութիւն: Ուղղափառութիւնը պայման է այս եկեղեցիին անգամ լլլալու: Ահա հոս է անոր առաջնորդներուն մէջ ամէն ատեն տեսնուած մոլեռանդ ընթացքին գաղտնիքը: Անոր ամէնէն մեծ ջանքը Հերետիկոսութիւնը հալածելուն մէջ տեսնուած է: Այս եկեղեցւոյն մէջ կարեւոր երկու կէտերէն մին է տիեզերքին ստեղծումը, եւ միւսը՝ Լոյսոյին (Բան) վարդապետութիւնը: Անիկա առաջինով հաստատեց թէ աշխարհի եւ տիեզերքին հետ Աստուծոյ յարաբերութիւնը ոչ թէ միջոցով տեղի կ'ունենայ այլ՝ ուղղակի եւ անձնական է: Երկրորդով վարդապետեց թէ մարդս եւ Աստուծոյ համասեռ են եւ համաբուն, եւ մարդս զԱստուծոյ յայտնելու կարողութեան տէր ըլլալով, Աստուծոյ կարիքի եղաւ մարդանալ, եւ մարդս ալ Աստուծոյ եւ հետեւապէս անմահ եղած է: Արդէն Յոյնը փրկութիւն ըսելով անմահ ըլլալ կը հասկնար: Անտարակոյս այս վարդապետութիւնը Քրիստոնէութեան մէկ մեծ յաղթանակն է, եւ կրօնքը ազատեց Յունական իմաստակութիւն մը ըլլալէ: Բայց այս վարդապետութիւնը թերի վարդապետութիւն մըն էր, վասն զի փրկութեան բարոյական կողմը անտես կ'ընէր:

Այս եկեղեցիին ծիսապաշտութիւնն ալ հոգեւոր պաշտամունքը լոկ աչք եւ ականջ զուարճացնող եւ զգացում գրգռող գործ մը բրաւ: Հետզհետէ Աստուծոյ հետացաւ սրտէն եւ մտքէն: Անոր հետ առնչութիւնը կարծուեցաւ թէ կարելի է կարգ մը նշաններով, բանաձեւերով, պատկերներով, սուրբ համարուած գործերով եւ

արարողութիւններով: Այսօրուան Յոյն Օրթոտոքս, Ղպտի, Հապէշ, Սիւրիացի, Պուլկար, Ռուս եւ ուրիշ Արեւելեան եկեղեցիներուն կենդանի հոգեւոր կեանքէ զուրկ գանուելուն պատճառը ահա հոս է: Անոնց մէջ փոխանակ հոգիով ու ճշմարտութիւնով Աստուծոյ երկրպագութիւն ընելու, ծէսերով, արարողութիւններով, պատկերներով, խնկարկութիւններով, եւն. երկրպագութիւն կը մատուցուի: Բայց Յիսուս Քրիստոս Աստուծոյ ճիշդ այսպէս մատուցուած երկրպագութիւնը ջնջելու համար եկած է եւ, մինչ ճիշդ այս նպատակին համար կ'աշխատէր, խաչը հանուեցաւ: Աւա՛ղ, որ այս ծիսապաշտութիւնը Արեւելքի մէջ նորէն վերակենդանացած է: Անոր անուսին եւ ազդեցութեան ներքեւ: Եւ ճիշդ այս եկեղեցիին մէջ ի դիմաց վանականութեան եւ ճգնաւորութեան ծիսապաշտութեան դէմ միշտ սաստիկ բողոքներ եւ յարձակումներ տեղի ունեցած են: Այսօր քիչ չէ թիւն այն հաւատացեալներուն որոնք այս եկեղեցիին բարեկարգուելուն կ'անձկան: Արդեօք սխալ կ'ըլլայ ըսել թէ ոեւէ ծիսապաշտութիւն երբեք առնչութիւն չունի Քրիստոսի կրօնքին հետ: Անիկա կա՛մ հին Հրէական, կա՛մ հեթանոսաց կրօնքներուն քրիստոնէացած մէկ ձեւն է: Կայ բան մը. փառք Աստուծոյ, եւ այն է այս մեծաշուք արարողութիւններուն, արտաքին ծէսերուն եւ խորհրդաւոր գործերուն մէջ երբեմն երբեմն ականջներու հնչող Յիսուս անունը եւ անոր մահը յիշեցնող նշանները, որոնք այս ծիսապաշտ եկեղեցիին մէջ անկեղծ եւ Աստուծոյ մօտ ապրող ոչ սակաւ հաւատացեալներ երեւան բերած են: Երկնաւոր Հայրը զանոնք կ'ընդունի ոչ թէ անոր համար որ զինք կը ճանչնան, այլ անոր համար որ անոնց մէջ կը գտնէ ապաւինութիւն առ ինքն, եւ հաւատք ու սէր:

(Շարունակելի)

Մարտ

Արեւու խաւարում. Յառաջիկայ ուրբաթ (Օգոս. 21) լուսնի ստուերը Եւրոպական ցամաքին վրայ պիտի իյնայ հիւսիսէն հարաւ: Կեդրոնական գիծը պիտի անցնի Ուրիմէ եւ Սեւ Ծովէ եւ պիտի հասնի Տրապիզոն ու մինչեւ Պարսից ծոցը: Մայրաքաղաքիս մէջ խաւարումը պիտի ըլլայ մասնական, բայց պիտի մթնցնէ արեւու տրամագծին .865 մասը: Պիտի սկսի կէսօրէ ետքը ժամը 1.47ին եւ վերջանայ 4.07ին, ամենասաստիկը պիտի ըլլայ 2.58ին: Դիտական արշաւախումբեր պիտի երթան ի Մինսք, Քիէվ եւ Ուրիմ (Ռուսիա), նաեւ Տրապիզոն:

ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԵՒ ՆԿԱՐԱԳԻՐ

ՓՐՈՖ. Յ. Թ. ԳԱՅԱՆՆ

2.

Վարժարան - Բաղադրին ինքնավարութեան դրութիւնը, ինչպէս ամէն նորութիւն, իր հետեւողներն ունեցաւ Անգղիոյ, Գերմանիոյ եւ Զուիցիերիոյ մէջ, Փորձերը ցոյց տուին որ դրութիւնը, կարգ մը ձեւական յապաւումներով ու պարզումներով, ուշագրաւ արդիւնքներ կրնայ տալ: Բնագիտական, նոյն իսկ Ամերիկայի մէջ, կ'առարկէին թէ աշակերտ - քաղաքացիներու մօտ «բաւականաչափ փորձառութիւն եւ կեանքի ծանօթութիւն» պակսելով՝ չիտակ չէր ըլլար անոնց իրենց հասակէն վեր իրաւունքներ տալ եւ զանոնք իրենց խելքին միայն թողուլ: Զմոռնանք յիշել թէ ուսուցիչներուն դերը դրսիս կերպով դասեր քանդելու մէջ կը կայանար, անոնց դերը իրր հսկող կամ առաջնորդ՝ սահմանադրական միապետի մը աստիճանին իջած էր:

Միացեալ Նահանգներէն Օհայոյի Թուրետոյ քաղաքին վարժարանը, ինչպէս կը տեղեկանանք Փրոֆ. Ֆէօթէրէ, միակն է որ դիտցած է խոհական բարեփոխութիւններով գործնական հողի վրայ յաջողցնել Վարժարան-Բաղադի դրութիւնը: Այս վարժարանին աշակերտները իրենց ուսուցիչներուն կ'աշակցին հաստատութեան սեմերէն ներս կարգապահութիւնը անվճար պահելու գործին մէջ, եւ այս ճամբով անոնց մէջ կը մշակուին պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան զգացումները: Աշակերտները, ի բաց առնելով կրտսերագոյնները, ընտրող են, եւ բարձրագոյն երկու կարգերուն աշակերտները միայն կրնան ընտրուիլ զանազան «պաշտօններու» իսկ «Բաղաքապետ» կ'ընտրուի բարձրագոյն կարգի աշակերտներէն մէկը, երբեմն աշակերտուհի մը: Բաղաքապետի պաշտօնին բարձրութեան հմայքը թեկնածութեան արամպիւրներուն վարքին ու բարքին մէջ անհաւատալի յեղաշրջում մը, տեսակ մը «գարձ» յառաջ կը բերէ յաճախ: Բաղաքապետին գործն է ընդհանուր հսկողութիւն եւ վիճուիչներու մէջ իրաւարարութիւն:

Բաղաքապետին ի դատ կ'ընտրուին նաեւ Առողջապահութեան Հսկիչ մը, Գանձապետ մը եւ Բարաուղար մը: Առաջինը իրաւունք ունի

իրեն երկու օգնականներ նշանակելու: Գանձապետը կը պահէ ու կը գործածէ տօնական օրերու, պառոյաներու, ղուարճութեան եւ հիւանդ ընկերի կամ ընկերուհիի մը նուիրուելիք ծաղկեփունջին յատկացուած զրամները: Իսկ Բարաուղարին գործն է ժողովներուն արձանագրութիւնները պատրաստել եւ խնամքով պահել: Իւրաքանչիւր հինգ ամիսը անգամ մը ընտրութիւն կը կատարուի, ըսել է՝ տարին երկու անգամ: Այս պաշտօնեաներու ընտրութեան մէջ ուսուցիչները անուղղակի հսկողի, առաջնորդի դեր միայն ունին:

Պաշտօնեաները կանոնաւոր կերպով կը խորհրդակցին վարժարանին տնօրէնին հետ, եւ պիտանի թելադրութիւններ կ'ընդունին անկէ՝ դասարանին մէջ եւ խաղի հրապարակին վրայ կարգապահութեան, մաքրութեան, առողջապահութեան, վարուցողութեան, եւն. հարցերու մասին: Ոստիկանական շարժուձեւեր, պաշտօնեայի «հովեր» խտալու արգելուած են: Ամբողջ վարժարանը կերպով մը այս բոլոր գործերուն մասնակից ընկելու համար ամիսը անգամ մը «Ընդհանուր Ժողով» կը գումարուի, ուր պաշտօնեաներու դէմ դանդաղ կամ քննադատութիւն եւ կամ օգտակար առաջարկ մը ունեցողներ ազատ են խօսելու եւ պատճառաբանելու: Այս հակակշիռը սահմանուած է տղոց մէջ արդարութեան եւ իրաւունքի շիտակ ըմբռնումը զարգացնելու, ուստի եւ քաղաքացիական կեանքին նախամարզանքը տալու անոնց:

Ուսուցիչներ միահամուռ կը վկայեն թէ յիշեալ դրութեան շնորհիւ կարգապահութեան գործը գրեթէ ինքնիրեն կը կատարուի, եւ այս տեսակ չափաւոր ինքնավարութեան դրութիւնը տղոց մէջ յառաջ կը բերէ «օրէնքի եւ կանոնի հանդեպ պատկառանք»: Տղուն մէջ, եթէ կարելի է ըսել, տեսակ մը երրորդութիւն կայ — ֆիզիքական, մտաւոր եւ բարոյական. այս երեքէն վերջինը մինչեւ օրս անտես եղած է վարժարաններուն մէջ: Մեր ամբողջ ուշադրութիւնը նուիրած ենք ընկուզին երկու արտաքին կեդեւներուն, մոռացումի մատնելով անոր ձիջուիլը, ազնուագոյն մնալը: Այս նիւթին վրայ ճառող Ամերիկացի մը Th. Moxom կ'ըսէ. «... Համոզուած եմ որ պարտինք ուսմանց ծրագրին մանրամասնութիւնները չափաւորել եւ անոնց տեղ ճոխացնել առիթներ՝ ճշմարտախօ-

սութիւնը, ակնածանքը, նկարագրի մաքրութիւնը եւ պարկեշտութիւնը դարգացնելու: Ներքացած իմացականութիւն մը՝ առանց փափուկ խղճմտանքի՝ սաղայէլներ միայն յառաջ կը բերէ:»

Կարգապահութեան գործին մէջ ուսուցիչին կողմէն երբեմն ցուցադրուած տարապայման եռանդը եւ տղան «զգոստացնելու» փութկոտ ճիգերը բացասական արդիւնքներ միայն կուտան, մէկ կողմէն նսեմացնելով իր հեղինակութիւնը, միւս կողմէն անառակութեան աւելի ներքացած տեսակներու գիւտին մղելով տղաքը: Իրաւ է թէ մարդիկ կը սիրեն որ իրենց վարիչները հեղինակաւոր ըլլան, բայց պայմանով որ անոնց ուժին ծանրութիւնը իրենք չճաշակեն: Գիտնալու է թէ դաժան ձայնով մը յօնքերու պոստումով եւ գաւազանի ողորմելի չխխկոցներով արձակուած իւրաքանչիւր հրաման բացէն հրաւէր մըն է տղոց անառակ ջիգերը ոտքի հանելու: Իշխանաշունչ հրամանի մը առջեւ տղուն առաջին մտածումը չհնազանդիլ է ապահովարար, իսկ եթէ բռնութեան տակ հնազանդիլ կեղծեն՝ ատոր «հաշուեյարդարումը» պիտի օր մը կատարեն թաքուն ճամբաներով: Ուսուցիչն իր դասարանը եւ տնօրէնն իր վարժարանը պիտի կրնան յաջողապէս վարել աւելի անձնական ազդեցութեամբ քան պատին վրայ խաչուած կանոններու գումարտակով մը: Դաստիարակին անձին ազդեցութիւնը օգի պէս պիտի ծաւալի ամէն անկիւն, բայց թանձրացած ձեւի տակ չպիտի տեսնուի ոչ մէկ տեղ: Պրուքլինի վարժարաններէն մէկուն տնօրէնը, Պրիստոլ, ուսուցիչը սահմանելով կ'ըսէ թէ «ան վերէն վար հրամաններով տղոց գլուխը ուռեցնելու սահմանուած արարած մը չէ, այլ վարող զօրութիւն մը, որուն լաւագոյն գործն է տղոց ստեղծագործ ուժերուն ծնունդին դաշեկել եւ յետոյ դանձր անդգալաբար կազմակերպել ու դաշնաւորել»: Անհատական ազդեցութիւնը կը սկսի հրաշք գործել ա՛յն վայրկեանէն երբ վարիչին եւ վարդապետին մէջ վարելու եւ վարուելու գիտակցութիւնը կը դադրի:

Ինչ ինչ Կաթոլիկ հաստատութիւններու մէջ որդեգրած են տղոյ նկարագրին ազդելու պարզ եւ դեղեցիկ դրութիւն մը, որուն համեմատ տկարներուն, ծոյլերուն, թափթփածներուն եւ անառակներուն մէկ մէկ «պահապան

հրեշտակ» կը նշանակուի՝ այդ անունը արդարացնող ընկերներու մէջէն: «Պահապան հրեշտակ»ին նկարագրին կարկառուն դիժերը անստարակոյս իր պաշտպանեալին ուշադրութիւնը պիտի գրաւեն իսկոյն, եւ անոր մէջ պիտի ծագեցնեն նմանելու բերում մը — ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս երբ կոկիկ հազուած մարդ մը նշմարենք հեռուէն՝ իսկոյն կ'ամփոփուինք եւ կը սկսինք սանկ քիչ մը մեր վրան գլուխը շակրտել: Թող որ աղտոտ մարդուն տեսքն ալ, ի հակառակէն, մաքրութեան միափող պաղափարը կ'արթնցնէ մեր մէջ: Ծշգրիտ քննութիւն մը ցոյց պիտի տայ թէ տղաք իրարմէ աւելի բան կը սորվին քան իրենց ուսուցիչներէն. պատճառը, ինչպէս քիչ վերը ակնարկեցինք, սորվեցնելու եւ սորվիլու ծանրաշուք գիտակցութեան բացարձակ պակասն է: Փոխադարձ ուսուցման դրութիւնը, որ ատեն մը այնքան կը փառաբանուէր Եւրոպայի մէջ, ըստ Փրոֆ. Ֆէօրսթէրի, հաւանօրէն դարձեալ իր արժանաւոր տեղը արդիւնաւորապէս պիտի գրաւէ ապագայի վարժարանին մէջ: Մինչեւ այդ՝ կարելի, նոյն իսկ յանձնարարելի է ընտրելագոյն տղոց նկարագրին մատաղ ուժերը օգտագործել նուազ ընտրեալներու վրայ: Այս պարզ «գործողութիւնը» մէկը միւսէն դերադանց երեք տեսակ շահ կ'ապահովէ. նախ՝ փորձի ու մարզանքի ճամբով «պահապան հրեշտակին» բարոյականը տակաւ կ'արմատանայ, կ'ուռճանայ, երկրորդ՝ պաշտպանեալը անվրէպ կը շահի բարոյապէս, թերեւս նաեւ մասնաւորապէս. երրորդ՝ վարժարանին ընդհանուր կարգապահութեան գործը մեծապէս կը դիւրանայ, որով եւ տղոց մտքին մշակոյթի գործը աւելի բնականոն եւ խոսամտաւոր ընթացք մը կ'առնէ:

Մեզի այնպէս կը թուի թէ Թուրքոյի վարժարանին որդեգրած յիշեալ չափաւոր ինքնավարութեան դրութիւնը, քիչ մը աւելի չափաւորուելով թերեւս, կրնայ պատշաճեցուիլ մեր քաղաքներու վարժարաններուն. եւ ասկէ դատ «պահապան հրեշտակի» կազմակերպութիւնը վայելչապէս կրնայ օրինակուիլ: Բայց «գրութիւններու» կամ «մեթոտներու» վրայ յոյսեր խարսխել եւ կանոնագրերու կամ ծրագիրներու առջեւ երկիւղածութեան մօտեցող յափշտակութիւններ ունենալ՝ միամիտ երազներով օրօրուիլ կը նշանակէ առ առաւելն: Լա-

ւազոյն դրուածիւնը եւ ընտրելագոյն մեթոտը անճարակներու ձեռքով ոչ իսկ կրնան արտադրել այն՝ ինչ որ գիտակից ոյժ մը պիտի արտադրէր նուազ կատարեալ դրուածեամբ մը։ «Մարդ է որ գործէ զերկիր»։ Ուստի անձնական արժանիքի եւ իրական ազդեցութեան վերապահուած է աւագ դերը՝ տղոց կարգապահութեան եւ նկարագրի կազմութեան գործին մէջ։

Աղերսանդրիա

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐՁԸ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

4.

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐՁ ԵՒ ՄՏԱՅԻՆ ՅՈՒՆՈՒԹԻՒՆ

Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(Տեսուչ Վաճառքի Վարժապետացիին)

Երկրորդ կարեւոր ճշմարտութիւնը, որ կը յայտնուի վերի փորձարկութիւններէն, սա է թէ ոյժի սպառման արդիւնք չէ մեր զգացած սովորական յոգնածութիւնը, այլ ուժասպառման վտանգին դէմ մարմնոյ գործադրած կանխարգել մէկ միջոցը միայն։

Ջղային եւ մկանական բջիջներու քայքայումներն կամ օգսիտացումներն են որ կը հայթայթեն որեւէ գործի կատարմանն համար պահանջուած ոյժերը։ Յոգնութիւն կը զգանք նախ՝ երբ ուղեղի մասնաւոր մէկ կեղծոնին ջղաբջիջներու քայքայման գործողութիւնը աւելի արագորէն տեղի կ'ունենայ քան վերաշինութեան գործողութիւնը։ Յետոյ աւելի եւս կ'ուժեղանայ մեր յոգնութեան զգացումը երբ մկանական օգսիտացումներէն ալ զոյացած յոգնութեան թոյներ, չկարողանալով իրենց կազմաւորման համեմատական արագութեամբ վերցուիլ արտաքին գործարաններու միջոցաւ, կը լեցունին արեան մէջ ու անոր միջոցաւ կը սփռուին ամէն կողմ։ Արիւնը, այսպէս, փոխանակ յոգնութիւնը փարատելու՝ կը տարածէ զայն մարմնոյ բոլոր անդամներուն մէջ։ Եւ որովհետեւ ուղեղը համեմատաբար շատ աւելի արիւն կը ստանայ քան մարմնոյ ուրիշ որեւէ մէկ մասը, բնականաբար նոյնքան ալ աւելի մեծ համեմատութիւններով կ'աղբուր յոգնութեան թոյներէն։ Ֆիզիքական աշխատութեանց առթած սովորական յոգնութիւններն ալ, ուրեմն, մաս-

յին աշխատութեանց առթածներուն նման ջղային են գլխաւորաբար, ոչ թէ մկանական։ Աւելի սաստիկ յոգնութիւններն են միայն որ մկանական հանգամանք ալ ունին։ Իսկ ուժասպառման արդիւնք եղող յոգնութիւններ խիստ բացառիկ են։ Ապացուցանենք։

Չափազանց յոգնած մարդուն ախորժակը կը գոցուի։ Եթէ ոյժի սպառման արդիւնք ըլլար այս յոգնութիւնը, պէտք էր որ սպառած ոյժերուն տեղ նորեր հայթայթելու համար՝ յոգնած մարդուն ախորժակը աւելի եւս զօրանար։ Իրողութիւնն այն է թէ մարսողութեան պահանջած ջղային ու քիմիական գործերն կատարելու անընդունակ դարձած է չափազանց յոգնած մարդուն մարմինը, թունաւորուած է ան քայքայման նիւթերով եւ կը ջանայ ախորժակի կորուստով ինքզինքը պաշտպանել յոգնութեան թոյներով աւելի եւս ծանրաբեռնուելու վտանգին դէմ։ Չափազանց յոգնած մարդը կրնայ ինքնաբերականաբար կերակուր ներս առնել, բայց չկրնար մարսել եւ օգտուիլ անկէ։ Ասոր համար է որ հասարակաց փորձառութիւնը շատ թեթեւ ճաշ առնել կը պատուիրէ յոգնած մարդուն, որու թեւադրութեան անսաստողն կը տուժէ անմարսողութեան դժուարութեանց մասնաւորով։ Հանգստէ մը վերջն է որ ախորժակը կը բացուի, որով նաեւ յոգնած մարդն կը վերստանայ մարսողութեան իր կարողութիւնը։

Ճիշդ նման ազդեցութիւն մը կը գործէ յոգնութիւնը ուղեղին ալ վրայ։ Յոգնած անձին ուղեղն անընդունակ կը դառնայ ու անտրամադիր ֆիզիքական կամ մտային որեւէ գործ կատարելու։ Հանգստի պէտք կը զգայ ան եւ քնանալու, քանի որ քունն է կատարեալ հանգիստի մէկ պայմանը։ Այնպէս որ յոգնութեան թոյները կրնանք նկատել նաեւ թմրեցուցիչ զեղեր, որոնք ուղեղը կը տրամադրեն հանգստի ու քունի եւ այսպէս ժամանակ ու պատահութիւն կ'ընծայեն մարմնական ոյժերու վերստացման։

Բացորոշ ու վճռական է եղրակացութիւնը որու կը յանգինք։ Դպրոցական օրուան մէջ որեւէ ատեն տեղի ունեցող մարմնամարզական յոգնեցուցիչ վարժութիւններ ու եռանդնաշարժ խաղեր ոչ միայն անտատակ են աշակերտներու մտային աշխատութեանց պատճառած յոգ-

նութիւններն փարատելու, այլ ընդհակառակն աւելի եւս կը զօրացնեն յոգնութիւնը եւ անտրամադիր ու անընդունակ կը դարձնեն աշակերտն անմիջապէս յաշորդող մտային որեւէ տեսակ զբաղման:

Յաջորդ յօդուածի մը թողլով ֆիզիքական գործունէութեան եւ մտային յոգնութեան յաւաստեցողութիւններն ճշդող այս սկզբունքին առաջնորդութեամբ մատնանշել մի քանի էական պայմաններ — մարմնամարդի ժամանակը, տեղը, տեսակը, տեսողութիւնը եւ այլն — որոնց իրականացումը անհրաժեշտ է իմացական արդիւնաւոր աշխատութիւններն արգիլող ազդեցիկներ չհանդիսացնելու համար զպրոցական մարմնամարդի վարժութիւններն ու խաղեր՝ կ'անցնի մեր նիւթի նոյնքան կարեւոր ուրիշ մէկ կէտին բացատրութեանը:

Եթէ ֆիզիքական գործունէութիւններու արտադրած քայքայման կարգ մը նիւթերու ազդեցութեամբն է որ յոգնութեան զգացումը կ'ունենանք, եթէ մտային յոգնութիւնը ուրիշ բանի արդիւնք չէ բայց միայն ուղեղի մէջ յոգնութեան թոյներու կուտակման, խնդիր է ուրեմն թէ զուտ իմացական աշխատութիւններ ի՞նչպէս մտային յոգնութիւն յառաջ կը բերին կամ ի՞նչ յարաբերութիւն ունին յոգնութեան թոյներու արտադրման հետ եւ կամ թէ իսկապէս ի՞նչ ըսել կ'ուզենք՝ «միաքս յոգնած է» խօսքով:

Հոգեբանական ընդունուած ճշմարտութիւն մըն է թէ ֆիզիքական բազմաթիւ գործունէութիւններ կ'ընկերակցին մտային որեւէ գործունէութեան: Մեր նիւթի սահմաններն չեն ներքեր ներկայացնել հոս նոյն իսկ գլխաւորներն այն փորձարկութիւններուն որոնք վճռականօրէն կ'ապացուցանեն թէ մտային ամէն գործունէութիւն, ինչպէս՝ յուզում մը, խորհուրդ մը կամ ուշադրութեան որեւէ կեդրոնացում, կ'աղղէ անհատին արեան շրջառութեանը, շնչօդութեանը եւ ֆիզիքական արտայայտութեանը վրայ: Դարձեալ, չենք կրնար հաբեւանցիօրէն իսկ նկատի առնել հոս խորհողութեան կամ ուշադրութեան կեդրոնացումի մը գործած զբաղիչ կամ պրկիչ ազդեցութիւնը չատ մը մկաններու վրայ, ինչպէս աչքի կամ ճակատի եւ կամ գլխու մկաններուն: Բաւական կը համարիմ արձանագրել միայն արդի հոգեբաններու ընդհանուր համոզումը թէ խորհողութեան կամ

ուշադրութեան ընկերակցող դէմքի ու մարմնոյ եւ զանազան անդամներու այս շարժումները, շնչողական այս եղանակաւորումները, արեան հոսանքի այս փոփոխումները, մկանական այս կծկումներն կամ պրկումներ պարզապէս արդիւնք չեն զուտ մտային գործունէութեան կամ անոր արտաքին նշանները լսկ, այլ ընդհակառակն՝ անհրաժեշտ պայմաններն են անոնք, բաղկացուցիչ տարրերը, անփոխարինելի ազդեցիկները խորհողութեան կամ ուշադրութեան: Խորհուրդը տեղի չունենար բնաւ գերզգայեւրանական անմատչելի աշխարհի մը մէջ, ինչպէս կը կարծէին հին հոգեբաններ, այլ մարդուս մարմնոյն բնախօսական գործունէութիւններուն հետ զուգընթացաբար եւ անսոցմէ կախում ունենալով ու եզանակաւորուելով: Չկայ խորհուրդ առանց ֆիզիքական արտայայտման, առանց ջղա-մկանական գործակցութեան, հոգեբանական այս ընդհանուր ճշմարտութիւնն է որ կը յայտարարէ Ուիլեմ Ժէյմս զգացումներու մասին իր յղացած տեսութեանը մէջ, երբ կ'ըսէ թէ ջնջէ որեւէ զգացման բոլոր արտայայտութիւնները կամ անոր ընկերակցող ֆիզիքական գրգռումներն, ու կը ջնջուի, կ'անհետանայ նոյնինքն այդ զգացումը: Միեւնոյն ճշմարտութիւնն է որ այնքան պայծառօրէն յոյց կու տայ Ռիպօ իր «Ուշադրութեան Հոգեբանութիւնը» անուն ուսումնասիրութեան մէջ, երբ կ'եղբակացնէ. «Ամբողջովին զսպէ շարժումներն եւ ամբողջովին զսպած կ'ըլլաս ուշադրութիւնը»: Եւ միեւնոյն ճշմարտութիւնն է որ կը յայտարարէ Սթենլի Հոլ երբ կը պնդէ թէ չկայ կամեցողութիւն առանց մկանական գործունէութեան, թէ մկանը անհրաժեշտ գործարանն է կամքի, ինչպէս զգայարաններն անհրաժեշտ գործարաններն են իմացականութեան:

Մտային գործունէութիւններու յառաջ բերած ջղային ու մկանական գործունէութիւնները, ուրեմն, ո՛չ արդիւնք են առաջիններուն ո՛չ ալ պատճառ: Նոյնիման մտայնութեան (mentality) քաղիսցուցիչ տարրերն են ակտիւ: Ուրիշ բառերով՝ մտային ամէն գործունէութիւն՝ կը բաղկանայ՝ այսպէս ըսելով՝ առարկայական ու ենթակայական երկու զուգընթաց ու անբաժան կողմերէ, երկուքն ալ էական լրացուցիչներ իրարու, երկուքն ալ իրարմով պայմանաւորուողներ, երկուքն ալ մտային որեւէ գործու-

նէութեան գոյառութիւնը կարելի ընծայող անհրաժեշտ ազդեակներ, երկուքն ալ միասնաբար ու հաւասարապէս մասնակից մարդկային գիտակցութեան կազմաւորմանն ու զարգացման:

Գիտութիւնը այսչափ բան միայն կրնայ ըսել մտքի ու նիւթի մարդկային փորձառութեան մէջ իրարու հետ ունեցած յարաբերութիւններուն նկատմամբ: Մտքի ու նիւթի այս երկուորեակ երեւոյթներուն ետին դանդաղ բռն իրականին ինչ ըլլալը քննելու հարցը բացարձակապէս անդին կը մնայ գիտութեան հաստատութեան սահմաններէն:

Վերը ներկայացուած հոգեբանական յայտնութիւններ կը բերեն զմեզ այն համոզումին թէ էական ոչ մէկ տարբերութիւն կայ մտային աշխատութեանց եւ ֆիզիքական աշխատութեանց առթած յոգնութիւններուն միջեւ, թէ երկուքն ալ արդիւնք են ջղա-մկանային քայքայումներու եւ ֆիզիքական ոյժի սպառման, թէ ուղեղի գուլգընթաց գործունէութիւններէն անջատարար ու անկախօրէն չգործեր բնաւ մարդկային միտքը, հետեւաբար թէ ֆիզիքական գործունէութիւններ փոխանակ փարատելու մտային աշխատութեան առթած յոգնութիւնը՝ աւելի եւս կը ստատկացնեն զայն, քանի որ աւելի առատօրէն ու արագօրէն կը կուտակեն մտքի աշխատութեան արտադրած միեւնոյն յոգնութեան թոյններն արեան եւ ուղեղին մէջ:

Ը Ն Յ Ե Ր Ց ՈՒ Ա Մ

Ժ. Դ.

ԲՈՂՈՔԱԳԱՆՈՒԹԵԱՆ Ի ՀԱՅՍ ԾԱԳԾԱՆ ՊԱՐԱԳԱՅՐ ՈՒ ԱՆՁԻՆՔ

Յ. Գ. ՄՐՄԸՐԵԱՆ

Այսպէս՝ երկուստեք դիմումներ բողոքներ ու ամբաստանութիւններ տեղի կ'ունենան ծայրայեղացեալներու մը մէջ, որ իրաց իսկ բնութենէն ու անհատութենէն՝ ասով ալ միջատահմանի մը գալու եւ միաբանելու կերպարան մը չկրցան առնել: Մատթէոս Պատրիարքի եւ Բէշի փաշայի վերջին տեսակցութեան արդիւնքն եղաւ յայտարարելն Մատթէոսի եկեղեցւոյ իսկ ատեանէն՝ թէ «կրօնքը թուրքիոյի մէջ ազատ է»: Եպարքոտական հրամանագիր մըն ալ՝ յանուն Սուլթանին՝ դեսպանաց միջամտութեամբ

կապանքէ ու հալածանքէ քակելով նորադարձ Հայերը՝ «Բողոքական» անունով զատեց անոնք իրենց հայր աղգէն ու մայր եկեղեցիէն, ու Բողոքական եփեմնիսի անունով՝ բանադրեալներէն Քէրէստէճեան Ստեփանը (եղբայր Յակոբոս Պատրիարքին) գլուխ կարգուեցաւ նոր այս հատուածին:

Որչափ որ ալ տակաւին մայրաքաղաքէն հեռի գաւառական վայրերը կը յաճախէին հալածանք եւ հակառակութիւնք՝ սակայն վերջապէս նորադարձք թէ՛ կրօնապէս թէ՛ քաղաքականապէս ազատած էին յայտնի թշնամութիւններէ: 1846ի վերջերն Սկիւտարի ճեմարանին վերաբացումն ալ տեղի ունենալով, տեղի ունինալով նաեւ Հայաստան անունով կանոնաւոր լրագրի մը հրատարակութիւնը, աղգին գործն մասը թողուց ա'լ մասամբ Բողոքականութեան պատճառով յուղուած խնդիրները, եւ ըստ վաղեմի բնաւորութեան համայնքին՝ ուրիշ նիւթերու վրայ կենդրոնացաւ հասարակաց միտքը:

1846 Յունիս ամսուան մէջ՝ Կ. պոլսոյ միտինարք ալ Պորաի միտինարաց բողոքին հաւանութեամբ խորհրդակցելով՝ նորակազմ Աւետարանական Հայ եկեղեցւոյ համար սահմանադրութիւն մը ծրագրեցին, եւ եկեղեցւոյ վարդապետութիւնն անձնաւորեցին 12 դաւանութեանց մէջ, զոր ամէն նոր անդամ եկեղեցւոյն պարտ էր ընդունիլ յայտնապէս: Ահաւասիկ այդ դաւանութիւնք:

1. Պէտք է հաւատաւ գոյութեանը միակ կենդանի եւ ճշմարիտ Աստուծոյ, ստեղծող պահող եւ վարող փեղեքաց, ամենակարող, ամենապէտ, ամենաներկայ, ինքնագոյ, անձայն, անփոփոխ, Ինք տէր անհուն բարեաց, իմաստութեան, սրբութեան, արդարութեան, շնորհաց եւ ճշմարտութեան, որ եւ է ճիշդ աւարկայ պաշտամանց:

2. Պէտք է հաւատաւ՝ որ Աստուած գոյ է երեք անձամբ, Հայր, Որդի, եւ Ա. Հոգի, եւ այս երեք են միմիայն Աստուած:

3. Պէտք է հաւատաւ՝ որ Հին եւ Նոր կտակարանք տրուեցան Աստուծոյ ներշնչութեամբ, եւ են իր կամքին յայտնութիւնն առ մարդիկ, եւ բաւական ու միակ կանոն հաւատոյ եւ գործոյ:

4. Պէտք է հաւատաւ՝ որ մարդիկ, իրենց բնական վիճակին մէջ, զուրկ են սրբութենէ եւ բողոքովին եղծուած եւ արգարապէս դատապարտուած Աստուծոյ:

5. Պէտք է հաւատաս որ Տէր Յիսուս Քրիստոս, կատարեալ Աստուած եւ կատարեալ մարդ, միակ Փրկիչն է մեղաւորաց եւ մի միակ միջնորդն Աստուծոյ եւ մարդուն միջեւ, եւ իր կատարեալ հնազանդութեամբ, չարչարանքով եւ մահուամբ՝ լիով քաւեց մեղքը, այնպէս որ բոլոր իրեն հաւատացողք վստահաբար պիտի փրկուին, եւ մեղաց քաւութեան համար չիկայ իրմէն դատ պատարագ:

6. Պէտք է հաւատաս որ մարդու ծայրագոյն վատթարութեանն համար՝ հարկ է որ ամէն ոք վերածնի Հոգւոյն Սրբոյ զօրութեամբ՝ որպէս զի փրկուի:

7. Պէտք է հաւատաս որ միայն Քրիստոսի արդարութեամբը պիտի փրկուինք՝ հաւատոյ միջոցով եւ ոչ թէ պահքով ողորմութեամբ ապաշխարութեամբք կամ անհատական մեր ուրիշ գործերովը. եւ բարի գործերն ըլլալով հանդերձ ճշմարիտ ու կենդանի հաւատոյ անբաժան կցորդներ՝ անոնք երբեք չեն կրնար Աստուծոյ հանդէպ փրկութեան արժանաւոր հիմեր ըլլալ:

8. Պէտք է հաւատաս որ կեանքի սրբութիւն եւ Աստուծոյ ունեցած մեր պարտուցը խղճամիտ կատարումն ինչպէս եւ պարտաճանաչութիւն հանդէպ մօր նմանեաց եւ մեր իսկ անձին՝ ոչ միայն պարտաւորիչ են բոլոր հաւատացելոց այլ եւ էական են Քրիստոնէից համար իբրեւ բնաւորութիւն:

9. Պէտք է հաւատաս որ Աստուծմէ դատ ուրիշ արարած չէ պաշտելի եւ երկրպագելի եւ Ս. Ներսիսեան երեք անձինքն ալ արժանի են մեր պաշտելութեանն, որ միայն այն ժամանակ ընդունելի պաշտամունք է՝ երբ կ'ընծայուի միայն Յիսուսի Քրիստոսի՝ մրակ Միջնորդին՝ միջոցով. եւ մասունքի, խաչերու, պատկերներու կամ ինչեւէ նմանութեանց սովորութիւնն եւ սրբոց պաշտամունքը կամ միջնորդութիւնն՝ ուղղակի հակառակ է Սբ. Գրոց եւ մեծապէս անհաճոյ Աստուծոյ, եւ ննջեցելոց համար ազօթք չէ ներեալ Աստուծոյ խօսքին մէջ:

10. Պէտք է հաւատաս՝ որ տեղի պիտի ունենայ յարութիւն մեռելոց՝ արդարոց եւ մեղաւորաց, տեղի պիտի ունենայ նաեւ օր դատաստանի. եւ արդարին երանութիւնն ու մեղաւորին պատիժը պիտի սկսի ի ժամ մահուան եւ պիտի տեւէ ի յաւիտեան:

11. Պէտք է հաւատաս որ ըստ արժանւոյն

կազմաւորեալ ճշմարիտ հաւատացելոց խումբ մը՝ կը կացուցանէ Քրիստոսի եկեղեցի մը, որուն միայն Քրիստոս է Գլուխը: Եկեղեցւոյն խորհուրդներն են միայն Մկրտութիւնն եւ Հաղորդութիւնը. Մկրտութիւնն՝ ըլլալով կնիքն ուխտին եւ նշան մը Ս. Հոգւոյն սրբարար գործողութեան եւ ընդունելութեան ի տեսանելի եկեղեցին, իսկ Հաղորդութիւնն՝ տեսանելի խորհրդանիշերով ցուցադրելով Քրիստոսի մահը՝ մշտայնջ ցուցակ իր հաշտարար սիրոյն եւ երաշխիք միութեան եւ հաղորդութեան իր եւ բոլոր ճշմարիտ հաւատացելոց հետ:

12. Պէտք է հաւատաս՝ որ Աւետարանի քարոզութիւնը մեծագոյն միջոցն է զոր աւանդեց Յիսուս ի դարձ մարդոց եւ ի նորոգումն իր ժողովուրդի եւ իր եկեղեցւոյն պարտքն է իւրացունել արդեամբք Փրկչին պատուէրը թէ «Գնացէք բովանդակ աշխարհ եւ քարոզեցէք Աստուծոյ Աւետարանն ամէն արարածոց»:

Ահա այս սահմանեալ հանգանակն էր՝ որ ընդունուեցաւ Կ. պոլիսի Աւետարանականներէն 1846 Յուլիսի 1ին:

Նոյն օրը Պոլիսի Աւետարանականք յատուկ մատուռի մը մէջ ժողովք ըրին ի Բերա՝ Տուայթ, Կուտէլ, Շոֆլէր, Հոմա, Համլին, Վաւա եւ Վանլէնէր՝ յոտին հաշակեցին նոր կազմութիւնն այսպէս սահմանադրեալ «Իբրեւ ճշմարիտ եկեղեցին Յիսուսի Քրիստոսի» եւ Ա. Իւթիւճեան ընտրուեցաւ առաջին հովիւ: Կազմուեցան նաեւ Նիկոմիդիայի, Ատաբաղարի, Տրապիզոնի եկեղեցիները, Այս զատուցման վրայ՝ ալ մեղմացան հրապարակային վէճք, եւ միայն ամփոփ հրատարակութիւններ տեղի ունեցան, որոց գլխաւորներէն է 1848ին տպեալ «Պապականք եւ Բրոթէսթանք» անուն գիրքը: Լուսաւորչականաց կողմէն ալ նոյն առիթներն հրատարակուած գլխաւոր գործերն են՝ «Վանլը Էրմէնի», «Յայտարար Ուղղութեան», «Հանդէս Ուղղափառութեան Հայ Եկեղեցւոյ» ու «Բարի մարդ եւ բարի Քրիստոնեայ», որոնց պատասխաններն ալ հրատարակուեցան ու պատասխանուեցան մինչեւ 1860: 1847ին հրատարակուեցաւ նաեւ Վեներաբիլ Միթիթարեանցմէ՝ Տըլաֆորի «Եղծ Ազանդոց Լուսերի եւ Կալիլայ»ն:

1847ին՝ Լուսաւորչականք դարձուցին իրենց ուշն աւելի ներքին վարչական գործերու, եւ ընտրեցին երկու գլխաւոր ժողով՝ 14 հոգի՝ հո-

գիւոր ժողով, եւ 20 հոգի՝ քաղաքական ժողով:

1848ին՝ Ֆերիէրի Պապական նուիրակին դաւաճած ի Կ. պոլիս, Պատրիարքարանի եւ աստուածաբաններու հետ իր բանակցութիւններն ու Մխիթարեան վանքերէ եւ Բերայի Հոռմէաւ կաննրէն հրատարակութիւնք՝ մոռցուցին նորադարձ Բողոքականութեան վէճերը Թուրքահայոց մէջ, մինչեւ որ Ներսէս Աշտարակեցի Կաթողիկոսին ամբարձմամբ՝ եկեղեցական բարեկարգութեան խնդիրն անգամ մըն ալ կարեւորութիւն առաւ: Յիշեալ Կաթողիկոսին ինքնագիր մի կոնդակին մէջ է որ կը կարդանք «Եկեղեցականաց բազմութիւնք աղաւաղեալ են յոյժ յոյժ՝ վասն անխնամակալութեանց կաթողիկոսաց էջմիածնի եւ Պատրիարքաց Կ. պոլսոյ, որ գտանեն ի սմին կիսադարու (1800-1850) իբրեւ զաղուէսունս փոքունս ապականիչս առաքելական ամենաբարեպաշտ եկեղեցւոյ հայրենեաց...» Նոյն կոնդակին վերջերն է դարձեալ որ վեհը կ'ակնարկէ «Տրտում եմ զի բազումք ընդ որոց եւ ինքն եւ բարձր սրբազան Յակոբոս Պատրիարքն զաղաղակ բարձրացուցանեն յաղաքս Ամերիկացի Պրոտեստանդաց աղմկելոց զփոռվուրդս Ս. Առաքելական եկեղեցւոյ մերոյ, առ որ խնդրեմ...» Դարձեալ նոյնն ուրիշ կոնդակի մը մէջ «զի դատապարտութիւն ինձ համարիմ ի բազմանալ քարոզչաց Պրոտեստանդաց Ամերիկայի անարգել յամենայն սահմանս օրհնեալ տէրութեան Սուլթան Աբթուլ Մէջիտի՝ անհոգութեամբ իմ եւ իմայնոց՝ կալ ի լուծութեան, սրպէս աթոռ նախատանաց ամենայն ազգաց եւ նախատինք ընդհանրական Աթոռոյ եւ աթոռակալի ամենայն Հայոց(1):

Այսպէս քանիցս ընդհատ կարեւորութիւններ առնելէն ետք՝ ա'լ 1850-52ին լուծ էին Բողոքականաց շեշտեալ խնդիրները: Իւրաքանչեւ կողմ՝ ինքզինքը ճշմարիտ ու յաղթական կարծելով՝ Լուսաւորչականութեան եւ Բողոքականութեան յաղթանէր պայքարներուն թափն ալ իջած էր նոյն տարիները: Եւ Բողոքականութիւնն ալ պաշտօնապէս ճանչցուած էր ի Հայս: 1850ին՝ հարիւրի չափ քաղաքներ ու գիւղեր Այնթապի, Մարաշի, Ուրֆայի, Տիարպէքի, Արաբկիրի, Ակնի, Սեբաստիայի, Կե-

սարիայի, Եւզոկիայի ու Մարսուանի շուրջը՝ քիչ չաա ունկնդիրներ ունէին Բողոքական քարոզութեանց: Սահակեան՝ 1852ին՝ Հայաստանի մէջ ութամսեայ միսիոնարութեան մը ատեն կը գրէր «Հայ գտնուած տեղ մը չտեսայ հոս՝ ուր իրական դարթում եւ իմացական պատրաստութիւն մը չգտնուի ճշմարտութիւնն ընդունելու»: Եւ աս՝ մասամբ արդիւնք ալ էր Մատթէոս Պատրիարքի ցրուած բանադրանաց, որ յայտարարած ալ էր իր պատրիարքութեանը՝ թէ «պիտի աշխատիմ մինչեւ մահս՝ ազգիս մէջէն Բողոքականութիւնը ջնջելու»: Իրաց ու պատմութեան ընթացքը կը ցուցնէ որ բռնկած բարձր եկեղեցականը թէպէտ չկրցաւ ջնջել, այլ կրցաւ գէթ զեղչել Հայ Բողոքականութիւնը:

Սօսելու եւ խորհելու ազատութիւնը, աշխարհաբառ լեզուն եւ բացատրական քարոզութիւններ եւ նորահիմն օրագիրներ ու դպրոցներ՝ երկուստեք զաղափարաց ընդարձակութիւն մը բերին ի Հայս:

(Շարունակելի)

ԵՐԿՐԻ ՄԸ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԸ

ԵՂԻԱԶԱՐ Խ. ՌԵՏՈՒՆԵԱՆ

4.

Քանի որ դրամագլուխ արտադրող ազգականներն են երկիր, աշխատութիւն, տարածք, կառավարութիւնն ու խնայողութիւն, դրամագլուխին միջոցաւ գոյացած հարստութեան հոսանքը այնպիսի իմաստութեամբ եւ արդարութեամբ բաշխելու է այդ ազգականներուն վրայ, զանոնք անուցանելու համար, որ բնական հաւանորակը լըշուութիւնը, անտեսական աշխարհի ստողութիւնը, պահպանուի: Արդ, անբնական ու անարդար պիտի ըլլայ պահանջի որ արտադրութեան հոսանքին մեծագոյն մասը յատկացուի կա'մ պետութեան կա'մ աշխատութեան, եւ կամ վերջապէս հինգ ազգականներէն մէկուն ի վնաս միւսներուն: Բոլոր ընկերական պայքարներուն կէտ նպատակին է տնտեսական աշխարհի այս բնական հաւանարակը լըշուութիւնն ու ստողութիւնը ապահովել: Այդ երջանիկ ժամանակը պիտի փութացուի երբ մարդ էակը իր լայնատես գաղափարութեան եւ արդարութեան կորովը

(1) Ձեռագիր կոնդակը Ներսէս Աշտարակեցւոյ ի Սկիւտար:

ի դործ կը դնէ համաձայն ընական ու բանական մեթոտներու: Արտադրիչ աղղակներուն, մասնաւոր դրամագլխի ու աշխատութեան, միջև պայքար բանալ անխոհմտութիւն, կարճատեսութիւն եւ միակողմանիութիւն ըլլալէ զատ, փնտաւար ալ է, վասն զի շատ ոյժեր աննպատակ կերպով կը սպառեցնէ: Մեծն Բրիտանիոյ 1911ի ածխահանքերու բանթողը, բուն գործաւոր դասակարգին 11 միլիոն Անգլ. ոսկի թուշակի՝ եւ երկաթուղիներուն 4 միլիոն Անգլ. ոսկի կորստեան պատճառ եղաւ, թողունք ուրիշ փնտսներն ալ որ պատահեցան վաճառակաւութեան ու ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերուն⁽¹⁾: Ասկից զատ ասանկ պայքար մը վերջ ի վերջոյ անտեսական աշխարհը երկու թշնամի բանակներու պիտի բաժնէ, ինչպէս արդէն սկսեցին Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, ուր գոյութիւն ունի գործատէրերու միութիւն մը 50 միլիոն Անգլ. ոսկի դրամագլխով⁽²⁾: Դժբաղդաբար դեռ բանթողի կամ գործադուլի դիմելու տեղ կայ, բայց յիշելու ենք որ ասիկա վերջին ու յուսահատական զէնքն է. նորէն դիմում պիտի ըլլայ օրէնսդրութեան եւ մարդկային ընկերական խզմին ու զգայուններուն: Միտքս կու գայ Մեծն Բրիտանիոյ ընկերավարականներու առաջնորդին, Մր. Սիմսի Ուէպլի մեր համալսարանին մէջ ուսանողական խումբի մը տուած մէկ բանախօսութիւնը, որուն մէջ կ'ըսէր թէ մենք չենք ջանար հակաբնական կերպով ամբողջ ամպերը մէկէն խտացնել, ընկերական նոր կարգեր ու սարքեր մէկէն ստեղծել, այլ կաթիլ կաթիլ, քայլ առ քայլ մեր առջեւ դրուած նպատակին հասնիլ կը ջանանք: Քաղաքներու մաքրութեան ու լուսաւորութեան գործը պետական գործը նկատել՝ տարիներ առաջ ցնորական պիտի թուէր, բայց այսօր բոլորս ալ գիտենք թէ ասիկա իրականութիւն մըն է: Նոյնպէս կան ընկերական ու անտեսական կարգ մը խնդիրներ որոց իրականացումը հիմադրական մեր լոյսով անկարելի կը թուի, բայց մենք կը հաւատանք որ պիտի գայ օրը երբ այդ խնդիր-

ներն ալ քաղաքներու լուսաւորութեան եւ մաքրութեան գործին նման պիտի կարգադրուին:

Երկրորդ, առանց դրամագլխի արտադրութիւնը աննշան ու վտիտ կ'ըլլայ, եւ առանց մեծ հարստութիւն արտադրելու՝ երկիր մը չկրնար ոեւէ կերպով յառաջդիմել ու քաղաքակրթութիւն, միշտ ֆիզիքական պէտքերը զոհացնելու միջաւանով պիտի տառապի ան ու չարչրկուի եւ պատենութիւն պիտի չունենայ՝ իր հոգեկան պահանջներուն ու շարժութիւն դարձնելու: Բայց հարստութեան միջոցաւ մարդ իր ֆիզիքական պէտքերը — օթեւան, ուտելիք, հագուստ — հայթայթելէն յետոյ, այլ եւս իր ուշադրութիւնը կը նուիրէ իր մտքին մշակութեան եւ համայնական կամ մարդասիրական գործերու, եւ այսպէս զեղարուեստ, գիտութիւն եւ մարդասիրութիւն իրենց զանազան ճիւղերով ծագում կ'առնեն ու կը զարգանան⁽³⁾:

Երրորդ, կը յուսացուի որ դրամագլխի աճումով ու ծաւալումովն է որ աշխարհը վերջապէս զինաթափ պիտի ըլլայ եւ պիտի ունենայ այն բաղձացեալ խաղաղութիւնը, որուն համար շատ մը անկեղծ ջանքեր եղեր են մինչեւ հիմա⁽⁴⁾: Օրինակի համար, եթէ Թուրքիոյ եւ Պուրկարիոյ դրամագլուխները բնական կերպով աճին եւ ծաւալին երկու երկիրներուն մէջն ալ փոխադարձաբար, այն ատեն երկու երկիրներուն իրարու հետ պատերազմ ունենալը ոչ միայն յիմարտութիւն մը պիտի ըլլայ, այլ պարզապէս ինքնասպանութիւն մը. ոչ մէկուն ձեռք ձգած հողը պիտի կրնայ եղած փնտր դարձանել: Ինչպէս որ Նորման Անձէլ իրաւունքով կ'ըսէ, «Ազգ մը կրնայ բռնի ոյժով տիրանալ երկրի մը, բայց ոչ ժողովրդեան սրտին ու միտքին»: Ժողովրդեան պահանջն ալ միշտ եղեր է արդարութիւն, ապահովութիւն ու խաղաղութիւն, եւ ուր որ այս պահանջները լեցուեր են, հոն յառաջդիմութիւնն ու քաղաքակրթութիւնն իրենց բարեբար դերը խաղացեր են: Եւրոպացի բարեկամ մը Թուրքիոյ օտար փոխառութեան մասին կը գրէ թէ ինչ որ ո'չ կրօն եւ ոչ ալ մարդասիրութիւն կրցաւ ընել Թուրքիոյ նման

(1) The Weekly Times, Jan. 24, 1913.

(2) The Scotsman, Sept. 26th and 30th, 1913. Անոնք որ կը հետաքրքրուին այս խնդրով՝ կրնան կարդալ գոնէ Prof. Alfred Marshallի (Cambridge) Elements of Economics of Industryի վերջին գլուխը, "Trade Unions," տպագրութիւն 1907ի:

(3) Տես այս մասին Charl. Jesse, Bullockի Introduction to the Study of Economics, Edition 1900, p. 100—101.

(4) Տես այս մասին The Great Illusion, by Norman Angell, Edition 1912.

տառապեալ երկրի մը, նոյնը պիտի ընէ հաւա-
նաբար Եւրոպական զրամազուխը իրեն հետ
տանելով հաստատուն խաղաղութիւն ու ապա-
հովութիւն⁽⁵⁾ :

Վ. Ե. Բ. Զ.

ԱՐԲԵՑՈՒԹԻՒՆ

ՏՐ. ՌԻԼԵՆՍ Ս. ՏՍՏ

(Շար. նախորդ թիւին)

Ապահովագրական ընկերութիւններ տարի-
ներէ հետէ ամէն տեսակ պարագաներու տակ
ուսումնասիրած են սա խնդիրը թէ՛ հաւանո-
րէն ո՛րչափ երկար պիտի ըլլայ մարդոց կեան-
քը, եւ շատ տարիներու փորձով տեսնուածին
համեմատ կ'սրոյշեն ապահովագրողներուն
սուրբերը : Այս ընկերութիւններուն նպա-
տակը բարեխիղճութիւն ընել չէ, այլ իրենց գոր-
ծերը մշտնէն պահպանել : Եթէ այնպէս կարծեն
թէ մարդ մը չուտ պիտի մեռնի, անկէ աւելի
սուրբ կը պահանջեն : Ի՞նչ գտած են : Կ'ակն-
կալուի որ քսանեւմէկ տարեկան առողջ երի-
տասարդ մը քառասուն տարի եւս պիտի ապրի,
այսինքն պիտի ապրի մինչեւ վաթսուներեւեկ
տարեկան ըլլայ : Սակայն եթէ այսպիսի մէկը
չափաւոր խմող ալ ըլլայ, կ'ակնկալուի որ
քսանեւեցորս տարի միայն պիտի ապրի եւ հա-
ւանօրէն յիսուներեւեկ տարեկան պիտի մեռնի,
եւ հետեւաբար զանիկա ապահովագրողները
հարիւրին քառասուն կամ յիսուն աւելի կը պա-
հանջեն : Եթէ ըմպելիքէ իսպառ հրաժարող եւ
բիտաւար մը տարին 10 ոսկի վճարէ՝ չափաւոր
խմող մը 14 կամ 15 պիտի վճարէ : Այս է արդի
ամենալաւ ապահովագրական ընկերութիւննե-
րէն ոմանց կանոնը : Եթէ մէկը շատ խմող է,
զանիկա բոլորովին կը մերժեն :

Խմելու եւ գործելու անողջութեան
վրայ ունեցած իր ազդեցութենէն զատ ուրիշ
կողմ մըն ալ ունի որ պէտք է խորհող ամէն
մարդու ուշադրութիւնը գրաւէ, եւ այս է անձ-
նական օգուտի տեսակէտը : Ողբից ըմպելին
ի՞նչ ազդեցութիւն ունի մարդու մը գործին եւ

լաւ ապրուստ մը ձեռք բերելու կարողութեան
վրայ : Ոչ ոք կ'ուրանայ թէ մարդու մը ատեն
ատեն գինովնալը ոչ միայն անոր գործը կը կա-
սեցնէ եւ պատճառ կ'ըլլայ միտքի, այլ հաւա-
նօրէն անոր գործ գտնելն ալ կը դժուարացնէ :
Ոչ ոք կ'ուզէ արեւոյդ մը գործածել իր գործին
մէջ : Բայց ալքովը ի՞նչ ազդեցութիւն կ'ընէ
մարդոց վրայ՝ մինչեւ իսկ եթէ գինովնալու աս-
տիճան չխմուի :

Թերեւս մարդոց հասկողութիւնը եւ հա-
մողումը ոչ մէկ բանի մէջ այնքան փոփոխու-
թիւն կրած է որքան այս կէտին մէջ, ժամա-
նակաւ կը կարծուէր թէ մարդիկ իրենց ոյժը
պահելու համար ալքովի պէտք ունին : Ո՛րչափ
աւելի դժուար գործ մը կատարելու ըլլային՝
այնքան աւելի պէտք կը զգային ալքոյի : Եթէ
մասնաւորապէս ծանր գործ մը պիտի կատա-
րէին, սովորականէն աւելի օդի պատրաստ կը
գտնուէր իրենց քով : Եթէ մէկը կարեւոր գործի
մը ուշադրութիւն պիտի ընէր, օդի կը խմէր իր
շիւղերը զօրացնելու համար : Եթէ ցուրտ օդին
ձիով կամ կառքով ճամբորդելու ըլլար, օդի կը
խմէր ինքզինք տաք պահելու համար : Ասոնք
էին անցեալ ժամանակի դաղափարները : Որով-
հետեւ ալքովի ազդեցութեան տակ մարդիկ ա-
ւելի արագ կը շարժին եւ աւելի ոգեւորեալ կը
գործեն, կարծուեցաւ թէ աւելի շատ գործ կը
տեսնեն : Ճշմարիտ է թէ մկանները աւելի գոր-
ծունեայ կրնան ըլլալ, բայց կատարուած գոր-
ծունէութեան վրայ նուազ իշխանութիւն ի
գործ կը դնեն, եւ իրապէս նուազ գործ կը
տեսնուի :

Ճշգրիտ փորձ մը. Չորս գրաշարներու վրայ
փորձ մը եղաւ, որմէ հասկցուեցաւ թէ ո՛րչափ
գործ կը կատարէին անոնք : Այս մարդիկը ամէն օր
երեք կամ չորս գաւաթ գարեջուր խմելու սովո-
րութիւն ունէին : Ամիս մը ասոնց ամէն մէկուն
կատարած գործը արձանագրուեցաւ : Երբեմն
անոնց գարեջուր խմելու արտօնութիւն կը
տրուէր, հրեմն չէր տրուեր : Այդ ժամանակին
վերջնապէս արձանագրութիւնները բաղդաա-
ուեցան, եւ տեսնուեցաւ թէ մինչեւ իսկ այն
օրերը երբ չափաւոր քանակութեամբ գարեջուր
կը խմէին, հարիւրին տասը պակաս գործ կա-
տարած էին : Պատճառը այս է որ, ինչպէս ըս-
ուեցաւ, ալքովը քիչ քանակութեամբ գործած-
ուած ատեն իսկ մկաններուն վրայ ուղեղին

(5) Դրամատիկական բնաշրջման մասին կ'արժէ գտնէ
ակնարկ մը նետել John A. Hobsonի "The Evolution of
Modern Capitalism" անուն գրքին վրայ, տպագր. 1906 :

իշխանութիւնը կը նուազեցնէ : Արագ շարժում, սակայն նուազ կանոնաւոր, նուազ նպատակաւոր, եւ այսպէս իրիկունը նուազ արդիւնք :

Ըմբռնական խաղերու ատեն երբ մարդիկ կ'աշխատին մրցանակը շահիլ, պէտք է նախապէս ժամանակ մը մարզանք ընել ոչ միայն մասնաւոր ոյժ կամ ճարտարութիւն պահանջող գործեր կատարել վարժուելու համար, այլ բոլոր մարմինը կարելի ամենալաւ վիճակին բերելու համար : Այսպիսիները մարզողներ իսպառ կ'արգելին անոնց ալքով պարունակող ուռէ ըմպելի խմել : Անոնք աղէկ գիտեն թէ ալքով գործածող ոչ ոք կրնայ յաջողիլ մրցման մէջ : Մարաթոնեան կոշուած վազքը արագութիւն եւ տոկունութիւն փորձելու մասին նշանաւոր եղած է : Այս վազքին մասնակցողները ոգելից ըմպելիէ բոլորովին հրաժարելու են :

Եւրոպական մեծ տէրութիւններուն զինուորական իշխանութիւնները փորձով տեսած են թէ ոգելից ըմպելին ոչ միայն չնպաստեր զինուորներուն աւելի տոկուն ըլլալուն, այլ չիմողները կրնան աւելի տոկալ եւ օրուան կամ շաբթուան վերջը՝ զիրենք ոգելից ըմպելիով գօրացնելու աշխատողներէն նուազ յոգնած կ'ըլլան :

Վերջին տարիներուս մէջ կարդացած ենք հիւսիսային կամ հարաւային բեւեռները եւ մշտնջենաւոր սառնամանիքով եւ ձիւնով ծածկուած եւ սառուցման կէտէն 50 աստիճան վար եղող տեղերը խուզարկելու համար կատարուած մեծ արշաւանքներուն պատմութիւնները : Այս արշաւանքներուն առաջնորդները լաւ գիտեն թէ ամէնէն գէշ բանն է այսպիսի սաստիկ ցուրտի դիմանալու համար իրենց մարդոց իբր օժանդակ ոգելից ըմպելի տալ : Եւ փորձով տեսնուած է թէ իր մէջ ոգելից ըմպելի ունեցող մարդ մը իր մէջ ոգելից ըմպելի չունեցող մարդէն աւելի շուտ կը սառի եւ կը մեռնի :

Խնց կ'ըսեն իրենց գործին մեջ մարդ գործածողները. Եթէ մարդ մը քիչ գործ կրնայ տեսնել, ի՞նչպէս գործ կրնայ գտնել : Եթէ երկու մարդիկ քեզի դիմեն գործիդ մէջ աշխատելու համար, շա՛տ գործ կատարողը կ'ընտրես թէ քիչ գործ կատարողը : Իրենց գործին մէջ մարդ գործածողներ այս դասը կը սորվին եւ արբեցողները գործածիլ կը մերժեն : Այս մասին ուրիշ պատճառ մըն ալ կայ : Արբեցողներուն

միտքերը շատ ճիշդ եւ ուշագիւր կերպով չեն գործեր եւ աւելի հաւանական է որ անոնք արկածի հանդիպին եւ ուրիշներու արկածի հանդիպելուն պատճառ ըլլան : Այս պատճառով ուր որ մեքենայ կը գործածուի հոն աւելի մեծ վտանգ կայ : (Շարունակելի)

ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Շաբաթ Պատրիարք Հայրը Բ. Դուռը գնաց՝ Վարչապետին հետ տեսակցելու համար 31—45 տարեկաններու զինուորագրման վրայ, որոնք բնաւ զինուորութիւն ըրած չեն եւ ընտանիք ունին առ հասարակ եւ յուսալի չէ որ ուռէ օգուտ կարենան ընել բանակին, մանաւանդ որ Սահմանադրութեան հրատարակումէն ետքը չին. ծառայութենէ եւ տուրքէ զերծ հռչակուած էին : Բայց Վարչապետը չգտնելով խորհրդականին խօսեցաւ : Յետոյ կրթական նախարարին այցելելով առաջարկեց որ Հայ ուսուցիչներն ալ 309ին ծնած պետական ուսուցիչներու նման գործողութեան մը ենթարկուին, զին. վարժարանի մէջ վեց ամիս ուսանելով սպայ ըլլալու համար : Նախարարը խոստացաւ առաջարկը նախարարներու խորհրդին ներկայցնել : — Օրթաքէօյի աղջկանց որբանոցին համար Ազգ. Հիւանդանոցի փուռին մէջ հաց եփելու համար ալիւր գնուեցաւ : — Պատրիարքարանի կողմէ աղքատախնամներու յորգոր ուղղուեցաւ ներկայ դժուարին պարագաներու մէջ կարօտ ընտանիքներու ըստ կարի օժանդակելու համար : — Իզմիրի առաջնորդարանին զեկուցուած է թէ ոչ-Իսլամներու զին. գործօն ծառայութիւնը (23-31 տարեկան) կրնայ փոխարինուիլ 30 ոսկիով : — Իզմիրցի Տիար Ռուբէն Իւրայէլեան Հ. Բ. Ը. Միութեան նուիրած է Գորտէլիօի մէջ 800 քառ. կանգուն տարածութեամբ գետին մը, որպէս զի ծախուի և գոյացած հասոյթով զաւառային վարժարան մը բացուի իր անուամբ : — Աղեքսանդրաքնակ Տիար Տիւրեմաք Թիւթիւնճեան Պարսիկ հիւպատոս կարգուած է հանգուցեալ հիւպատոսին տեղ :

ՀԱՍԵՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՍ

Փարիզ, Օգոստ. 5. Գերման զեապանը Վարչապետ Մ. Վիլլիամսի աջակցեց եւ իմացուց թէ Գերմաններ սահմանադրութիւն անցած են Լոնկվիլի, Լիւնէվիլի եւ Մոնթրէօ-Վիօի կողմէ։ — Կրօնական միաբանութիւններու դէմ հրատարակուած հրամանագիրներու գործադրութիւնը յետաձգուեցաւ։ Զին. դասալիքներու թույլ տրուեցաւ վերստին զին. ծառայութիւն սկսիլ։

Լոնսոն, 5. Մր. Ասքոթ իմ ծանայց Երեսօր, ժողովին թէ Անգղիա Գերմանիոյ միջեւ կէս զիշի պայմանաժամ տուաւ որ Պելճիոյ չէզոքութիւնը յարգելու մասին նոյն հաւաստիքները տայ զորս տուած էր Յրանսա։

Պելճի, 6. Անգղ. զեապանը եւ Պելճիականը այս առաւօտ մեկնեցան մասնաւոր կառավարութիւն։ — Վիլլիամս։ Փեթրսպուրկի Աւստրիական դեսպանը ամսոյս 5ին հետեւեալը մատոյց Ռուսիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան. «Կառավարութեանս հրամանով պատիւ ունիմ ծանուցանել թէ ի նկատ առնելով Ռուսիոյ սպառնալից գիրքը Աւստրիական դեսպանիոյ եւ Սերպիոյ կողմէն մէջ. ի նկատ առնելով նաեւ սա իրողութիւնը թէ Ռուսիա, ըստ Պելճիի դաշինքին մէջ զեկոյցին, հարկ դատած է թշնամութիւններ բանալ Գերմանիոյ դէմ, որով Գերմանիա պատերազմի վիճակի մէջ է Ռուսիոյ հետ, Աւստրիա-Հունգարիա եւ ինքզինք պատերազմի վիճակի մէջ կը նկատէ Ռուսիոյ հետ։»

Լոնսոն, 6. Եզրկառոս չէզոքութիւն հրատարակեց ներկայ պատերազմին մէջ։

Պելճի, 6. Սերպիա Գերմանիոյ դէմ պատերազմ հրատարակեց Պելճիի իր գործակաւորին ձեռամբ։

Փարիզ, 6. Պելճիա մերժեց Լիէժի անձնատուութիւնը զոր կը պահանջէր Գերմանիա։ — Փարիզ. Լիէժի պաշտպանները եւ մզեցին Գերման յարձակումները Վէստրի եւ Մէզոգի միջեւ։

Բոլիւննակ, 6. Տանիմարքա զօրաշարժ կ'ընէ։ Կառավարութիւնը քաջարձակ չէզոքութիւն հրատարակեց Անկիւեզերման պատերազմին մէջ։

Փարիզ, 6. Ճափոն յայտարարեց թէ երբեակ Համաձայնութեան հետ համերաշխ է։ — Լոնսոնի Ճափոնական զեապանը զեկոյց Անգղ.

կառավարութեան թէ Անգղիոյ պիտի օգնէ գաղթավայրերու պաշտպանութեան մէջ։

Յիւրիլ, 7. Գերմանները Լիէժ մասն ահռելի սմարկածով Գերմանիոյ կառավարէր։ Սպանեալներու եւ վիրաւորներու առաջին հաշիւը 8,000 կը ներկայացուի։

Պելճի, 7. Լիէժ գրաւուեցաւ Գերմաններէն, որոնք օգնական զօրք ստանալով յարձակումը վերսկսան եւ այս առաւօտ ժամը 8ին առին բերդաքաղաքը։ Գերման Յիւրիլն օգնաւ զնրանցով ջախջախուեցաւ։ Անգղ. զբոսաշրջիկի տարալով Գերման վեց սպաներ, որ Լիէժի կառավարչին տունը մտած էին, ճանչցուելով սպաննուեցան։

Լոնսոն, 7. Անգղ. եւ Գերման նաւատորմերը բնդհարում մը ունեցան Սկովաիոյ հիւսիսակողմը։ — Փեթրսպուրկ. Անգղ. ծովամարտիկները բնդմեցին Քոսիկըն Լորիզ Գերմանականակիրը։ — Լոնսոն. Գերման մարտանաւ մը Անգղ. նաւահանգիստ մը կը սմարկոճէ Հնդկաստանի մէջ։ — Վիլլիամս. Ռուս զեապանը եւ ըստ պաշտօնութիւնը մասնաւոր կառավարով մեկնեցան։

Լոնսոն, 7. Անգղիոյ նաւային զօրաշարժը առաւօտեան ժամը 4ին վերջացաւ։ Ամբողջ նաւատորմը կազմ եւ պատրաստ է։ Այս առաւօտ Անգղ. Էմֆայըն յաճանաւը բնդմեցաւ Քոսիկըն Լորիզ Գերման ականակիրին կողմէ զրուած ահանի մը բախելով։ Բնդմեցան 131 նաւազ եւ ազատուեցան 152, որոնց մէջ կը գտնուին հրամանատարն ու 16 սպաներ։ — Փարիզ. Անգղ. արշաւախումբն սկսաւ ցամաք ելլել Յրանսական սպայակոյտի սպաներու առաջնորդութեամբ։

Պելճի, 8. Անհիմն է Անգղ. աղբիւրէ բխած սա զրոյցը թէ Գերման նաւատորմը եւ մզուած է գէտ Հոլանտական ջուրերը։ — Լոնսոն. Հոլանտա իր բոլոր փարոսները մարեց։ — Լոնսոնի Գերման զեապանը այս առաւօտ մեկնեցաւ։

Լոնսոն, 8. Զօրահանութիւն սկսաւ կէս միլիոն զինուորի համար։

Փարիզ, 8. Յրանսական կառավարութիւնը պատուոյ լեգէոնի խաչ տուաւ Լիէժ քաղաքին՝ ներկայ պատերազմին մէջ անոր վեհանախական ընթացքին համար։ Պելճի. Վիլհելմ կայսրը արժանեաց պատուանշան տուաւ Լիէժ քաղաքը գրաւող Գերման Զօր. Էմիլիին։

Վիեննա, 8. Մոնթենեկրո Աւստրիոյ դէմ իր պատերազմի յայտարարութեան մէջ (Օգոստոս 7) կ'ըսէ. Ստիպուած է զէնքի դիմել Սերպիոյ դատը պաշտպանելու համար, եւ կը յարէ թէ Մոնթենեկրոի Աւստրիական դեսպանին պաշտօնը վերջացած է:

Սթոկհոլմ, 8. Շուէտ եւ Նորվեկիա յայտարարեցին թէ հաստատապէս որոշած են ամէն գնով պահել իրենց չէզոքութիւնը:

Պեռն, 8. Զուիցերիոյ դաշնակցական խորհուրդը որոշեց ամէն գնով չէզոքութիւն հրատարակել արդի պատերազմին մէջ: Գալով Սաւոյի նահանգին այն մասերուն որ այս չէզոքութեան կը մասնակցին պետութիւններու 1815ի յայտարարութեան համաձայն, կը յարէ թէ Զուիցերիա իրաւունք ունի վանոնք գրաւելու եւ թէ այդ իրաւունքը պիտի դրօշածէ, եթէ կացութիւնը անհրաժեշտ դարձնէ զայն՝ ապահովելու համար Զուիցերիան հողի չէզոքութիւնն ու սննդամթերքի չէզոքութիւնը:

Փեխն, 8. Չին չէզոքութիւն հրատարակեց ներկայ պատերազմին մէջ:

Գահիրէ, 8. Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Եգիպտոսի մէջ:

Պերլին, 8. Վերին Ալզասի Գերման սահմանապահները յարձակում կրեցին թշնամի ուժերէ, որոնք Պէլֆոռի կողմէ կու գային: Ֆրանսացիներն ստիպուեցան ետ քաշուիլ Ալթֆրիտի մօտ, ուղղուելով դէպի Պէլֆոռ (Ֆրանսա):

Լոնտոն, 8. Քանատա կատարելապէս չարժման մէջ զրաւ իր զինուորները:

Հոռն, 8 (Լիդպոնի ճամբով). Փորթուկալի Երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը գործադիր իշխանութիւնն արտօնեցին ապահովել ազգային շահերը: Վարչապետն յայտարարեց թէ Փորթուկալ ոչ մէկ բանի մէջ պիտի թերանայ իր զինակցի պարտականութեան մէջ հանդէպ Անգլիոյ: Այս ջնշանակեր սակայն թէ Փորթուկալ մտադիր է իր չէզոքութենէն հրաժարիլ:

Փարիզ, 8 (գիշեր). Ֆրանսայի զօրաշարժը աւարտեցաւ: Պէլֆոռի ընակիչները հեռացան: Ամբողջին մէջ 100,00 զինուոր հաստատուեցաւ: — Ռուս բանակը 500,000 մարդով եւ 700 թընդանօթով կազմ եւ պատրաստ է յառաջ խաղալու համար:

Պելրուս, 8 (գիշեր). Աւստրիան զօրքերը պաշարեցին Վիշկրատ Տրինայի վրայ:

Պերլին, 9. Բացարձակապէս Լիէժի տէրն ենք, թշնամիին կորուստը մեծ է, 3—4 հազար պատերազմական զերի Պերլին կը զրկուին: Պելճիական բանակին մէկ չորրորդը մեղի դէմ ելած էր (Վոյֆ Գործակալութիւն):

Փարիզ, 9. Լիէժ միշտ կը դիմադրէ: Պելճիացիները կը պաշտպանեն զայն 3 կիւսարածի նով ընդդէմ Գերման երեք զօրաբանակի (120,000 զինուոր): Կը կարծուի թէ վերջինները մտադիր են Մէզո գետն անցնիլ Հիւիի մօտ եւ վճռական յարձակում մը գործել ամբողջութիւններուն վրայ նախ քան Ֆրանսական զօրքերուն միացումը Պելճիականներու հետ:

Փարիզ, 9. Ֆրանսացիները Ալզաս մօտ: Սուինաւոր յարձակումով գրաւեցին զԱլթֆրիտ եւ յառաջացան մինչեւ Միւլհուզ, զոր Գերմանները պարպելով քաշուեցան դէպի Նէօֆ Պրիսաք: Ամէն գործակալութիւն կը հաստատէ այս լուրը: Ալթֆրիտ (Հին Նկեղեցի) կը զբոսնուի Պէլֆոռի գծին վրայ դէպ արեւելք եւ Միւլհուզի հարաւակողմը: Միւլհուզ կամ Միւլհուզըն Վերին Ալզասի գլխաւոր քաղաքն է Հոենսոի ձախ ճիւղին, իլի, վրայ, կեդրոն ճարտարագործութեան եւ ունի 89,000 բնակիչ:

Պերլին, 10. Ռուսները գրեթէ ամբողջովին քանդեցին Հանկօի Ֆինլանտական նաւահանգիստը: Օդն հանեցին քարափն ու ամբարտակները, հրկեղեցին 30 միլերանոց եւ նաւահանգըստին երկաթուղիները: Ականներով ալ փակեցին Փեթրոսպոլիի նաւահանգստին մուտքը, որու առջեւ ծովաուճարակիրներ կը հսկեն:

Փեթրոսպոլի, 10. Լիէժ, թէեւ խստիւ պաշարուած, կը դիմադրէ արիւարար: Գերմանները ռազմանիւթի նուազութենէ կը նեղուին: — Փարիզ. Ֆրանսա ատոր համար զին. շքանշան տուաւ Պելճիոյ Թագաւորին:

Պերլին, 11 (պաշտօնական). Լիէժի բոլոր ամբողջութիւնները գրաւուեցան: — Պելճիական 4րդ զօրաբանակը ամբողջովին փճացաւ, 4,000 Պելճի զերի կայ:

Փարիզ, 11. Ֆրանսա պատերազմ հրատարակեց Աւստրիոյ դէմ:

Փեթրոսպոլի, 11 (իրիկուն). 120,000 Գերման մօտն Լիէժէ ներս եւ կ'անցնի բերքերուն մէջէն: Շրջակայ դաշտերը զիւղներով ծածկուած են: — Հոռն (Ֆրանսական աղբիւրէ). Լիէժ փայլուն դիմադրութենէ մը ետեւ գրաւուեցաւ

Գերմաններէն : Պելճիական բանալը միշտ կը զիմադրէ պաշտպանութեան դժին տնտեսութիւններուն մէջ : Գերմանները կ'արդեւն բնակչութեան հետ հաղորդակցութիւնը :

Վիեննա, 12. Մոնթենեկրօ պատերազմ հրատարակեց Գերմանիոյ դէմ :

Ուրիշ հեռագրադուրեր. Աւստրիոյ, Գերմանիոյ և Ռուսիոյ զեպանները Բուժմանիոյ Վարչապետին յայտնեցին թէ զիտողութիւն մը չունին այն զիրքին դէմ զոր Բուժմանիա կը բռնէ ներկայ պատերազմին մէջ : Մոնթենեկրօ անցաւ Պոմանյի սահմանազուխը և գրաւեց Փլէշի, Սփիյա, Պուտուս և Վարոշ : Ռուսական թէքտի Աւստրիական զիրքերը Քաթթաբօի գետաբերին մօտ : Աւստրիական երկու յաճանաւ և ծովամարտիկները ռմաղծեցին զԱնթիլարի : Աւստրիական և Գերմանական սահմանազուխի ընդհարումներ ալ սկսած են : Վերլիններէն միոյն մէջ սպաննուեցաւ նախկին Գերման Վարչապետ Փոն Պիւլովի եղբայր և Վիեննայի երբեմնի Գերման կցորդ Զօր. Քարլ Փոն Պիւլով : Պուլկարիոյ Վարչապետը Սոպրանիէի մէջ յայտարարեց թէ պաշարման վիճակ կը հրատարակէ երկրին մէջ և թէ, հակառակ ծանուցեալ չէզոքութեան, երկիրը պատրաստ է ամէն պատահականութիւններու դիմակալել : Կառավարութիւնն ալ Ռուսիոյ ծանուցադրին պատասխանեց թէ Պուլկարիա մինչեւ վերջը ամենախիստ չէզոքութիւն պիտի պահէ և զրացի երկիրներու դէմ հրոսախումբերու կազմութեան թոյլ պիտի չտայ : Սերպիա Մակեդոնիոյ բոլոր իր զօրքերը քաշած է : Յուստտան երկու զօրաբանակ զրկած է Պուլկար սահմանազուխը : Պուլկար համբաււոր Զօր. Բաթքօ Տիմիթիէի Պուլկար բանակէն հրաժարեցաւ իբր կամաւոր ծառայելու համար Ռուս բանակին մէջ : Հիւսիսային Ալպանիոյ սահմանագծի միջազգային յանձնաժողովը լուծուեցաւ և Շքոտրա գնաց : Իշխան Վիտի մարդիկը Ալպան ըմբոսաներուն հետ հաշտուեցան և սրուչեցին Սերպիա արշաւել : Կը հերքուի զրոյցը թէ Շքոտրա գրաւուած է Մոնթենեկրոյցիներէ : Մոնթէ Քարլօի ֆազիլօն փակուեցաւ և Բուսսիայի վարիչն ու փոխանորդը Նիսի մէջ հրահանքներ ընուեցան, վասն զի արեւագրութեան միջոցով Գերմանիոյ տեղեկութիւն կը հազորդէին Ֆրանսական զօրաց շարժումներուն վրայ :

Անգղիա 100,000 Գերմանահպատակ արտաքսեց, և թշնամի աղգերու նաւերու պայմանաժամ տուաւ Անգլ. Չուրերէն հեռանալու : Լորտ Քիչընըրի հրամանին տակ 100,000 զինուոր զըրկեց Անվէրս, 20,000 ալ Օսթանտ և Քալէ՝ Պելճիոյ օգնելու համար : Ըմբոսի նաւատորմը Ֆուչայի առջեւ համախմբուած է Զինու մէջ Սիքեսնկ գետին բերանը : Պերլինի Գերման զեպանը կրկին զիմուժ քրաւ որ Գերմանիա հաստատուած Ամերիկահպատակներու վերադարձը չարգելուի : Շեթլեթկարտի Գերման իշխանութիւնները Ֆրանսական դրամատուներու պատկանող 80 միլիոն ֆրանք գրաւեցին : Պերլինի քաղաքապետութիւնը 6 միլիոն մարքքուէարկեց ալիւրի և ամէն տեսակ պարէնի գնման համար : Աւստրիական դրամատուներ 100,000 քուրոն նուիրեց Աւստրիան Կարմիր Խաչին, 200,000 ալ Աւստրիա-Հունգարիոյ, Պոմանյի և Հէրսէքի զինուորներու չքաւոր ընտանիքներուն : Տէր և Տիկին Քրուփ 1 միլիոն մարք նուիրեցին հիւանդ և աղքատ խնամող մարմիններուն : Արիւիկէի Ոսկի Եգերաց Անգլ. արշաւախումբ մը գրաւեց Թոկօի Գերման դաշտութիւն գլխաւոր քաղաքը, Լոմ : Ֆրանսական զօրքը այդ գաղթավայրը մտաւ :

ՆԵՐՔԻՆ

Վանի, Պիթիւի, Տիարպէքիբի և Խարբերդի Ընդհ. քննիչ Գնդ. Հոֆ պէյի հետեւորդներն են, ըստ պաշտօնաթերթին, Գարասիի կառավարիչ Տր. Բէշիտ պէյ (օգնական), Մուշի կառավարիչ Սէրպէթ պէյ (քաղաքական քննիչ), Սինոպի կառավարիչ Մուշթաֆ պէյ (կրթական քննիչ), Երկրագործական նախարարութեան տնօրէններէն Հ. Պէկեան էֆ. (երկրագործական քննիչ), Պաշտօնի գեներալ Վարչային նախկին տնօրէն Սեւեան Սրապ էֆ. (հանրօգուտ գործերու քննիչ), Վանի նախագահ ատեանի նախագահ Մատթէոս էֆ. (քարտուղար-թարգման Հայերէնի), Տիարպէքիբի թաղապետական նախագահ Ատիլ էֆ. (քարտուղար-թարգման Քրդերէնի) :

Յուլ. 25/7 Օգոստ. է սկսեալ մամուլը դրամայնութիւն հաստատուեցաւ : Նոր թերթ և հեռագրական նոր գործակալութիւն, լրագրի յա-

ւելուած եւ երկրորդ տպագրութիւն, զուրսէն չեկած եւ չգրաքննուած լուրերու հրատարակութիւն արգելուեցան, նմանապէս Թուրքերէնէ, Արաբերէնէ և Ֆրանսերէնէ տարբեր լեզուով ամէն հեռագիրներ: — Սուրբ Օսման տրէանսթէն ետեւ Ռէալիսիէ զրահաւորն ալ արգելքի տակ առնուեցաւ Անգղիայէ, ինչ որ խորին վիշտ եւ զայրոյթ պատճառեց Թուրք մամլոյն: — Գերման Կեսպրն և Պրեսպա մարտահաւերը Օսմ. կառավարութենէն զնուկելով Եւրոպ Սուրբ Սեյիմ և Միսիլիի անուանուեցան: — Յոյն Սինտղականները կիրակի գումարում մը ունեցան եկեղեցիները եւ դպրոցները վերադառնալու հարցին համար եւ որոշեցին հետեւեալ օր Խառն Ժողով գումարել: Ժողովը երկու շաբթի համակերպեցաւ Պատրիարքին վերադառնալու առաջարկին, որ կէսօրին գործադրուեցաւ եւ իրողութիւնը Դատական նախարարին հաղորդուեցաւ յատուկ գրութեամբ:

Չին. ծառայութիւնէ զերծ հռչակուեցան Ա. և Բ. պահապաններէն անոնք որ նախագատ, վերաքննիչ եւ վճարեկ ատեաններու նախագահ, անգամ եւ ընդհ. գատախազ են, Պետական Խորհրդի, Թէպիգաթի Շէրիի, Ֆէթվա Էմիրիի եւ կրօն. ուսանողներու ատեանի նախագահ եւ անգամներ, ընդհ. տնօրէններ եւ օգնականներ, դիւանապետներ, իրաւագէտ խորհրդականներ, հաշտարար դատաւորներ, եւն. նմանապէս գաւառներու տաւանորդի պետական պաշտօնեաներ որ իրիշյաք կամ միւսքանիքը են. իսկ նաւարանի գործաւորներէն ի զէն կոչուածները իրենց ծառայութիւնը նաւարանին մէջ պիտի կատարեն՝ ըստ առաջնոյն հոն գործելով: — 310ի ծնածներէն անոնք որոնց վերջնական քննութիւնը կը կատարուի տակաւին, նաեւ անոնք որ քննութեան հրաւիրուած են եւ անոնք որ զին. որոշ ծառայութեան համար դրամ վճարած ու դեռ մարդանք կատարած չեն՝ հիմա պիտի չկանչուին: 306 – 309ի ծնածներէն երկրորդ մասին վերաբերողները պիտի կանչուին, եթէ առաջ կանչուած և զրկուած չեն, նմանապէս անոնք որ առաջ զերծ կացուցուած են հիւանդութեան և գաղթականութեան պատճառով: Պահեստիներու և երկրապահներու անվարձ մասին պատկանողները կրնան ծառայութեան փոխարէն 43 ոսկի տալ առանց պատերազմական տուրքի և նահանգային կրթական բաժնի:

Անվարձ կը նկատուին անոնք որ դարձ զինուորական ծառայութիւն կատարած չեն, կամ ամիսէն նուազ ծառայած են: Զինուորացուներէնց դրամը նախ ելեւմտական անուակին վճարելու են և ստացալի ստանալէ ետեւ ներկայանալու են միւս ձեռակերպութիւններուն համար:

Չորեքշաբթի հրատարակուեցաւ Կայսերական հրամանագիր մը, որով գոհունակութիւն կը յայտնուի թէ զօրակոչին առաջին շաբթումէջ իսկ բանակին առաջին պէտքը լեցուեց և կը հրամայուի առժամապէս արձակել աւելցած և մարդանք չտեսած տարէցները, ի հարկ վերստին ի զէն կոչուելու պայմանով: — Վարժներուն արձակումը պիտի ըլլայ սկսել ամէնէն տարէցներէն: Բոլոր ցրուածները օրուան մէջ վկայութիւնով (վէսիգա) մը պիտի առնեն զինուորագրութեան մասնաճիւղերէն ապա թէ ոչ՝ հրաւերի չանսացած պիտի մարտին և ըստ աջիմ պատժուին: — Թաւ և Թասպիր ի Էփեսա ներշնչուած յօդուածները կը հերքեն թէ ուէ ծանուցագիր տրուած կառավարութեան: Այս առիթով կը կրկնեն բայարձակ չէզոք պիտի մնայ Թուրքիա, և հաւատան թէ այս պայմաններուն մէջ ոչ պիտի իրանգարէ Թուրքիոյ խաղաղութիւնը: Չորեքշաբթի սկսաւ Ազգ. ուսուցիչներու վերականգնութիւնը վաւերացումը Կրթական նախարարութեան կողմէ: Նոյն օր Պատերազմական նախարարը Պատրիարք Հօր, ինչպէս եւ Խաւանապետին, խոստացաւ ուսուցիչներու տարէցներու զինուորագրման դէմ դիտողութիւններն ի նկատ առնել եւ, եթէ պատրազմի վտանգ չըլլայ, գոհացում տալ:

— Խարբերդէ կը ծանուցուի Փրոֆ. Լիւիս ճեանի հայր բաղմաշխատ Կարապետ վարժարանի մահը: Յուդարկաւորութեան ատար թու. 20ին խօսած են Վեր. Թ. Արապեան, Արոյանեան, Փրոֆ. Պուճիգանեան եւ Միսիլի Ռիկը: Յետոյ երկու քահանայ եւ դպիրներ մինը Աւետ. եկեղեցիէն զերեզմանատունը ուղարկուած են երգեցողութեամբ եւ Լուս. Աւետ. յուդարկաւորներու ստուար թախտը Հոն եւս մասնակցած են արարողութեան վերջին դամբանականը խօսած է Վեր. Կիր. չատուրեան:

مدیر مسئول — صوفیل ق. هارونیان

ՏՊԱԳՐԻՉ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱՆԻՉ Զ. ՄԱՏԹԵՆՈՍԵԱՆ
Պայպլ Հատու, Կ. Պոլիս

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

— ՕՇԱԿԱՆ —

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆ

Մինչեւ ցարդ հրատարակուած բոլոր
Քերականներէն գերազանց

Մանկավարժական ուղղութեամբ պատ-
րաստուած, առաջին անգամ կարդալ սկսող
մանուկին հաճելի ընելու համար ընթեր-
ցանութիւնը:

Ընտրելագոյն թուղթի վրայ գեղեցիկ
տպագրութիւն, ծայրէ ի ծայր զարդարուած
գունաւոր պատկերներով եւ գեղարուես-
տական կողքով:

➤ ԳԻՆ 20 ՓԱՐԱ ➤

Պոլսոյ եւ Դաւառի բոլոր գրավաճառներէն
կարելի է ստանալ:

ՀԱՅՈՒՂԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ա. Տ. Ա. Ր. Ա. Ջ. Ա. Ր.

29 րդ Տ ր է շ շ շ շ շ

Վարժարանս կը վերաբացուի Սեպտ. 16ին (Ն. Տ.).
Իշ. երեկոյ, Պայմանաւոր եւ մուտքի քննութիւնները պիտի
կատարուին Սեպտ. 17ին եւ 18ին, եշ. եւ Ուր. օրերը:
Փիշերթիւնի աշակերտութիւնները կը վճարեն 16 Օսմ. Ոսկի
տարեթոշակ, որուն կէսը պէտք է անպայման հատուցա-
նեն մուտքի ատեն. եւ կէսը Փետր. ի մէջ. Դաշնակի եւ
Քրդեանի դասի համար մասնաւոր վճարում դատաւանդու-
թեան թիւին համեմատ: Բոլոր գիշերթիւնի աշակերտութիւ-
նները, հին թէ նոր, պէտք է մէկ Օսմ. ոսկի կանխավճար մը
ընեն, արժանագրութեամբ եւ իրենց տեղերն ապահովելու
ու համար: Տնօրէնութիւնը պարտաւոր չէ նախօրոք չարժա-
նագրուած աշակերտութիւններուն տեղերը պահելու: Արժա-
նագրութեան եւ ուրիշ տեղեկութեանց համար գրել փոխ
Տնօրէն Պ. Յովհ. Ս. Ալիբախանեանի, Ստաթագար, կամ Ռ. Ռ.
Բլթի Պայպըլ Հաուզ, Կ. Պոլիս: 8—8

Նիկոմիդիոյ Աւետարանական Նախակրթա-
րանի եւ Մանկապարտէզի համար փորձառու եւ
կարող Տնօրէն-ուսուցիչ մը, Վարժուհի մը եւ
Մանկապարտիկապանուհի մը կ'ուզուի: Փափա-
քողները կրնան դիմել 4—3

Ա. Կ. ՊՕՏՈՒՐԵԱՆԻ, Իզմիթ

ԲԷՍ ԲԱԹԵՐՆԵԼ CAISSE PATERNELLE

Ֆրանսական Կենաց Ապահովագրական առաջնակարգ
Ընկերութիւն, հիմնեալ 1841ին ի Փարիզ, Կառավարու-
թեան անմիջական հակակշռին տակ:

ՄԻՄԱՅՆ ԿԵԱՆՔԻ ՃԻՒՂ

	Ֆրանք
Դրամազուլիս եւ պահեստի զոււարթ	70,000,000
Մինչեւ 1911ի վերջը հատուցուած վնաս	360,000,000

Իր չափաւոր սակացոյցը եւ պարզ ու մեկին պայ-
մանները **ԲԷՍ ԲԱԹԵՐՆԵԼ**ի մինչեւ այսօր ունեցած հսկա-
յաբայլ յառաջդիմութեան զաղտնիքը եղած են:

Ամեն տեսակ կեանքի ապահովագրութիւն, ի դէպ
մահու եւ ի դէպ կենդանութեան: Պատկերներու համար
մասնաւոր եւ օգտակար պայմաններ:

Ընկերութեան դրամատունն է **ԲՐԷՏԻ ԼԻՕՆԷ**

Տնօրէն Արեւելիք՝ ԳԱՌԻԻԿ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ

Պոլիս, Բասաժ Դաքքընք Օղլու
Գործակալութիւն գլխաւոր բաղաճնեալ մէջ:
25—16

ՁՐԻ ԽՐԱՏ ՄԸ

Ձմեռը, բժիշկը եւ հրդեհը կը վախճան ներս
մտնել այն տուններէն (ըլլայ հին կամ նոր, փայ-
տաշէն կամ քարաշէն) որոնք ունին

ՏԱՔ ՁՈՒՐՈՎ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՋԵՌՈՒՅՑՈՒՄ (ՔԱՆՕՐԻՖԷՐ)

MODERN HOT WATER HEATING PLANT

CHAUFFAGE CENTRAL MODERN A EAU CHAUDE

Առողջապահական է, հանգստաւէտ է, մանա-
ւանդ շատ մաքուր եւ ամէնէն խնայողական է:

Մանրամասնութեանց համար դիմել առ

MR. LÉON CHIRIN M. E.

Heating Engineer and Installator

3, Kenadjian Han — Stamboul, CONSTANTINOPLE.

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆԻՐ

ԿԻՐԱՎԻ, Օգոս. 16

ԲԵՐԱ. — Այնպէլ Ձէյմէ. Սր. Երրորդութիւն եկե-
ղեցի. ժամ 10 (Ը. Ե.). Տիար Ս. Վարժապետեան:

ԿԷՏԻԿ ՓԱՇԱ. — Ամերիկեան վարժարան. Լանկայի
եկեղեցի. ժամ 10 (Ը. Ե.).

ՊԱՅՊԸԼ ՀԱՌԻՍ. — Ֆինանսերյար Եղուշու. Էմմանուէլ
եկեղեցի. ժամ 10.30 (Ը. Ե.). Վեր. Յ. Գ. Գրիգորեան:

ՈՎԻԻՏԱՐ. — Ամերիկեան Դոլէճին մատուց. ժամ
10 (Ը. Ե.). Վեր. Տր. Ֆ. Ու. Մախլալ:

ԽԱՍԳԻԻՂ. — ժամ 7 (Ը. Թ.). Պաւ. Բ. Պետրոսեան:

ՊՕՅԱՃԸ ԴԻԻՂ. — Դարբիէյեան բնակարան. ժամ 3
(Ը. Ե.).

ՔԻՒՆԱՐՏ ԼԱՅՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՇԱԿԱՅ ՇՈԳԵՆԱԽԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ԸՆԴ ՄԵՋ ԲԱԹՐԱՍԻ ԵՒ ՆԻՒ-ԵՕՐՔԻ

ՔԻՒՆԱՐՏ ԼԱՅՆ ընկերության բոլոր նաւերը, նոր կարգադրումնան մը համաձայն, կանոնաւորաբար 1 Յունիս 1914 էն սկսեալ պիտի հանդիպին ԲԱԹՐԱՍ և անկէ ուղղակի ՆԻՒ-ԵՕՐՔ, ընդհանուր վաճառքով և ճամբորդներով։
«ՔԻՒՆԱՐՏ», անգլիական հսկայ ընկերութիւնը այս գովելի ձեռնարկով զաղծականութեան, մասնաւորապէս ՀԱՆՔԱՐԴՆԵՐՈՒ ղէպ ի Ամերիկայ արագ, հանգիստ եւ ապահով երթեւեկումնան խիստ կարեւոր խնդիրը միանգամ ընդմիկ ապահոված կ'ըլլայ։

Ա. եւ Բ. կարգի ճամբորդներու համար մասնաւոր արագընծաց սպասարկումին, ընդմէջ ՊՈԼՍՈՑ, ԼԻՎԵՐՔՈՒԼԻ, ՆԱՐՈՒԼԻ ԹՐԻԷՍԹԷԻ և ԲԱԹՐԱՍ, Պոլսէն ղէպ ի Ամերիկայ ուղղակի տոմսակ գնելու եւ ապրանք բեռնաւորելու համար դիմեցէ՛ք ԿԱԼԹԵՐ ՍԻԿԵՐ ՆԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԶԱԼԱԹԻՑ ԲԱՐԱՓԻՆ ՎՐԱՑ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՄԷՐԲԷՋ ԽԱՆՔԱՐԴՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԻՐ ՔԻՒՆԱՐՏԻ տոմսակ գնելու համար դիմել Տիար Զ. Փափագեանի, Պայպըլ-Հաուս Պոլսոյ կողմը։

ԹԵՅ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

ՀՈՏԱԼԷՏ, ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԵՒ ՄՆԵՂԱՐԱՐ

Փնտռեցէ՛ք սոյն «Փիղ» մարքայով թէյերը Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներու թէյավաճառներու քով։ Կհրոնատեղի Պահճէ Գաբու, Սաալգիէ խանին անկիւնը

Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ, ՈՐԴԻ ԵՒ ԸՆԿ.

Վ Ա Ջ Ա Ռ Ա Տ Ո Ւ Ն Ը

Հետեւեալ գիրքերը ԶԵՂԶԵԱԼ ԳԻՆԵՐՈՒԿԸ վաճառուին Յ. Մասթէոսեան վաճառատնը, Պայպըլ Հաուս, Կ. Պոլիս։

	Էջ	Գին	Զեղ
Շարլ Վալնէր-Պարզ Կեանքը	168	Գին	3.
Մեկնութիւն Զորից Աւետարանաց Լաթ.	924	»	8.
» Գործ. — Բ Կոր.	»	»	5.
» Թղթոյն առ Գաղ. — Յայտ.	774	»	»
Բաւարան Ս. Գրոց	635	»	10.
Ապացոյց ճշմարտութեան	160	»	»
Բարոզներ Ա. հատոր թղթկով.	271	»	2.
» Ա. » Լաթ.	271	»	4.
» Բ. » Թղթ.	245	»	2.
» Բ. » Լաթ.	245	»	4.
Քրիստոնէութիւն եւ Հրաշք Զարդիս	75	»	»
Պատմութիւն Բարեկարգութեան	862	»	5.
Տորթ. Ուաշպըրն-Դրամապաշտութիւն եւ ուրիշ քարոզներ	182	»	5.
» » » Լաթ.	»	»	8.

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Պ Ա Ր Տ Ի Ջ Ա Կ

Վարժարանիս յառաջիկայ տարեշրջէն պայմանաւոր եւ մուսթի ըննութիւնները կը սկսին ուրբաթ, Սեպտ. 4 (Ն. Տ.), իսկ սերը՝ չորեքշաբթի, Սեպտ. 9 (Ն. Տ.). Նորաշակերտներ իրենց տեղերը ապահովելու համար մէկ Օսմ. ոսկի կանխավճար մը ընելու են։ Աւելի տեղեկութիւններու համար դիմել Տնօրէնութեան, Պարտիզակ, եւ կամ Գրիգոր Էֆ. Շահպաղեանի, Պայպըլ-Հաուս, Կ. պոլիս։

ԶԷՆԲ, ՀԵԾԵԼԱՆԻԻ, ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՏԻՉ ՖՐԵՆԿԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Մեսսէթ Խան, Սուլթան Համամ

Հրատարակուած է ընդարձակ Գաթալօղը 250 էջ, 1000 Պատկեր, մաքուր տպագրութիւն եւ բազմաթիւ օգտակար ծանօթութիւններ։

Կը ղրկուի քօսթի եւ ծախսի համար 5 ղրուշի ղրոշմաթուղթի փոխարէն։ 25—16